

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra biologie

Diplomová práce

Vycházky do zámeckého parku v Hluboké nad Vltavou

Autor: Sylva Kalivodová

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Jan Petr, Ph.D.

Poděkování

Děkuji panu Mgr. Janu Petrovi Ph.D. za jeho trpělivost, odborné vedení a za cenné rady, které mi poskytl při zpracování této diplomové práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomovou práci na téma: Vycházky do zámeckého parku v Hluboké nad Vltavou jsem vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v přiložené bibliografii.

V Hluboké nad Vltavou dne

26.4.06 Kulimová

Anotace

autor: Sylva Kalivodová

Název diplomové práce: Vycházky do zámeckého parku v Hluboké nad Vltavou

Tato diplomová práce se zabývá didaktickým využitím zámeckého parku v Hluboké nad Vltavou, vhodným využitím této lokality k prohloubení a doplnění učiva z prvouky, přírodovědy a vlastivědy na 1. stupni základní školy.

Annotation

Author: Sylva Kalivodová

Name of disseration deals: The walks to the castle park in Hluboká nad Vltavou

This disseration deals with the (teaching) usage of the castle park in Hluboká nad Vltavou the proper usage (utilisation) of this locality for improving and replenishment of the curriculum from primary schooling, natural sciences and motherland sciences at the 1. st grade of the basic school.

Obsah

1. Úvod.....	3
2. Literární přehled.....	4
2.1 Zahradnické umění.....	4
2.2 Obecná charakteristika zámeckého parku.....	5
2.3 Historie zámeckého parku v Hluboké nad Vltavou.....	5
2.4 Fauna v parku.....	7
2.5 Flóra.....	7
2.6 Přehled a analýza učiva v jednotlivých ročnících.....	8
2.6.1 Tématický plán 1. třída, Prvouka.....	8
2.6.2 Tématický plán 2. třída, Prvouka.....	10
2.6.3 Tématický plán 3. třída, Prvouka.....	11
2.6.4 Tématický plán 4. třída, Přírodověda.....	12
2.6.5 Tématický plán 5. třída, Přírodověda.....	14
2.7 Rámcový vzdělávací program v jednotlivých ročnících ZŠ.....	15
2.7.1 Pojetí a cíle základního vzdělávání.....	16
2.7.2 Vzdělávací oblast člověk a jeho svět.....	16
2.7.3 Využití tématických celků.....	19
2.8 Vycházky jako vyučovací forma.....	20
2.9 Vybavení na vycházku.....	21
3. Metodika.....	22
4. Návrhy vycházek.....	23
4.1 Využití zámeckého parku.....	23
4.2 Podzimní vycházka do zámecké zahrady, spojena s návštěvou zámku.....	24
4.3 Další možné využití spodní zahrady.....	25
4.4 Vycházka do zámeckého parku v okolí školy.....	30
4.5 Vycházka k „Malému trojúhelníku“.....	31
4.6 Letní vycházka k „Velkému trojúhelníku“.....	33
4.7 Vycházka do zámeckého parku - k jezírku.....	34
5. Diskuse.....	37
5.1 Vycházka do spodní zahrady spojená s návštěvou zámku.....	37
5.2 Vycházka k „Malému trojúhelníku“.....	38

6. Závěr.....	40
7. Seznam literatury.....	41
8. Seznam příloh.....	42

1. Úvod

Tématem této diplomové práce jsou vycházky do zámeckého parku v Hluboké nad Vltavou. Toto téma je vybráno z toho důvodu, že navržené metody a formy práce mohou vhodně doplňovat učivo prvouky a přírodovědy na I. stupni základní školy. Zámecký park, který se nachází v blízkosti areálu základní školy v Hluboké nad Vltavou, je příhodná lokalita pro konání různých aktivit s dětmi v rámci předmětu prvouka, přírodověda a vlastivěda.

Pomocí aktivit v parku, jako jsou pohybové hry, pozorování, samostatná objevitelská činnost dětí, pokusy, získávají děti kladný vztah k přírodě. Poznávají základní vztahy mezi organismy, zákonitosti přírody, jak se příroda během roku mění, jaký vliv má činnost člověka na krajinu a naopak.

V práci jsou navrženy přírodovědné vycházky do zámeckého parku v Hluboké nad Vltavou, zaměřené převážně na dřeviny a byliny.

Cílem diplomové práce je navržení vycházek a jejich ověření v praxi na 1. stupni základní školy. Jejím smyslem je obohatit výuku prvouky, přírodovědy a vlastivědy o návrhy některých exkurzí a vycházek, při nichž si žáci utvářejí pozitivní vztah k přírodě a její ochraně.

2. Literární přehled

Literatury, která se tématicky zabývá zámeckými parky je velké množství, proto jsou v této diplomové práci uvedeny ty publikace, které se zabývají historií a architekturou parků, a z nichž bylo nejvíce čerpáno. Jedná se o tyto knihy:

- Ehrlich, Pavlátová a kol., 2004

Kniha se zabývá vývojem evropského zahradního umění. Jednotlivé kapitoly slohového vývoje jsou doplněny příklady nejvýznamnějších parků, zahrad nebo historických krajinných celků. Parky a zahrady jsou prezentovány podle jednotlivých okresů. Kniha se zabývá historií parků a jejich druhovým složením.

- Hieke, 1984

V této publikaci jsou uvedené stručné informace o historii zámeckých parků v Čechách a na Moravě. Pozornost je soustředěna hlavně na dřeviny, které se v těchto parcích nacházejí. Kniha má encyklopedický charakter.

- Kolektiv, 1999

Tato publikace se zabývá historií, architekturou parků a zámeckých zahrad na území celé ČR. Publikace je bohatě doplněna velkým množstvím fotografií a plánek zahrad, ale i objektů, na něž zahrady a parky navazují.

2.1 Zahradnické umění

Na území našeho státu je značný počet větších zámků i menších venkovských sídel, která jsou velmi často obklopena většími či menšími parky (zahradami), tvořícími s vlastním zámkem jeden organický celek. Zakladatelé těchto parků se zpravidla snažili demonstrovat své bohatství, někdy však rovněž svůj smysl pro krásu a umění a své přírodovědné, hlavně botanicko-dendrologické znalosti.

Mimo své historické a umělecké hodnoty vykazují zámecké parky i značné hodnoty přírodovědecké a technické. Jejich přírodovědecký význam je třeba chápat poněkud širěji. Můžeme pod něj zahrnout hlavně význam botanický - systematiku, sociologii, aklimatizaci aj. Nelze však opomenout ani význam technický (zahradnický) a rekreační.

Zámecké parky mají mimo aspekty sadovnické (estetické) především význam jako matečnice rostlin - hlavně dřevin a trvalek. Některé vzácnější cizokrajné a zahradní formy dřevin tvoří totiž statné, často i plodné jedince, takže školkařské podniky zde mohou získat semena nebo vegetativní části pro jejich další rozmnožování.

(Hieke, 1984)

2.2 Obecná charakteristika zámeckého parku

Zámecký park o rozloze 58 ha se nachází v nivě řeky Vltavy v nadmořské výšce 390 - 450 m. Park je ve správě Národního památkového ústavu. V ploše parku stojí soukromý hotel Štekl a novodobý areál základní školy. Park je pravidelně udržován, od 90. let prochází postupnou obnovou. Připravuje se regenerace porostů v blízkosti zámku i na okolních svazích. Park je veřejnosti celoročně přístupný.

(Pavlátová, Ehrlich a kol., 2004)

2.3 Historie zámeckého parku v Hluboké nad Vltavou

Na místě tehdejších vedlejších budov kolem zámku, které byly zbourány, i na místě přiléhajících polí zrušeného podhradského dvora, byl založen v polovině 19. století rozsáhlý anglický park.

Založení zámeckého parku datujeme po roce 1728, kdy bylo zrušeno renesanční opevnění užitkové zahrady. Zprvu řídil zahradnické práce Gervasius Immelin, později Theodor Tender. O jak velké dílo se jednalo dokazují i údaje z roku 1851, kdy bylo vysazeno v zámeckém parku 11 597 stromů a 2 180 keřů. Thoedor Rehder pobyl v panství Hluboká pouze do roku 1854, kdy byl vystřídán Rudolfem Váchou. Rudolf Vácha byl vyslán na studijní cesty do ciziny a získaných zkušeností pak využíval při budování zámeckého parku

na Hluboké. Po deseti letech byl R. Vácha se zakládáním parku hotov (1864).

Svou přírodně krajinářskou podobu si celý areál podržel dodnes. Pouze bezprostřední okolí má plochy pravidelně řešené, ale volně, nepravidelně osázené. Konec parku má místy charakter mlází a lesa.

Vnitřní prostor je rozčleněn rozlehlými loukami rámovanými skupinami stromů i ojedinělými výsadbami. Při ztvárnění parku hrály významnou roli pohledy a průhledy, mimo jiné i na louku, kde byl v roce 1290 popraven Závěš z Falkenštejna. Dálkové průhledy jsou orientovány především do okolní krajiny, na západní stranu jsou ukončené hradbou šumavských pahorků, na jižní straně dosahují přes řeku a rovinu až k Českým Budějovicím, takže rozšiřují park zdánlivě až k obzoru.

Celkový charakter určují dřeviny domácího původu, převážně listnáče. Jejich skladbu obohacuje řada významných cizokrajných dřevin. Bohatství pěstovaných dřevin bylo nesmírné - i ve srovnání s jinými současnými zahradami. Svědčí o tom například katalog z roku 1865, který obsahuje několik set položek, a to nejen domácích a introdukovaných druhů, ale také okrasných odrůd.

V řadě případů mají zahrady na panství Hluboká prvenství při introdukci například z Ameriky. Z početných dřevin pěstovaných ve školkách a sklenících zbylo velmi málo. Cenné dřeviny jsou především u zámku, například jinan dvoulaločný (samičí, bohatě plodí) nebo asijský smrk.

Na severní straně se park spojuje se Starou oborou, na pravém břehu řeky Vltavy se rozkládá Nová obora, která navazuje na Poněšické polesí. Při propojení zámeckého komplexu s oborami a lesním i zemědělským hospodářstvím hrály významnou úlohu aleje, remízky i soliterní dřeviny.

Území kolem zámeckého ostrohu bylo v rozloze téměř 200km² v polovině 19. století citlivě upravené. Úpravy spočívaly ve výsadbě alejí, v budování procházkových a vyjížďkových cest s průhledy a vyhlídkami, byly zřizovány parkové louky - například Podskalská, Munická, které zůstaly dodnes v krajině zachovány. Celá tato dispozice zahrnuje i normálně obhospodařované plochy (lesy, pole, louky, rybníky).

Hluboká se svým parkem a citlivě upravenou krajinou náleží proto spolu s lednicko-valtickým areálem k největším a nejkrásnějším krajinářským úpravám u nás.

(Hieke, 1984; Pavlátová, Ehrlich a kol., 2004)

2.4 Fauna v parku

Vzhledem k tomu, že v parku se nachází velké procento listnatých stromů a luk, lze zde předpokládat výskyt živočichů, které jsou vázány na koruny listnatých stromů a na luční společenství. Řada druhů, která je zde uvedena, byla zjištěna vlastním pozorováním.

Hojně se zde vyskytují obratlovci. Ptáci jsou zde zastoupeni mnoha druhy. Z pěvců jsou to například konipas luční, drozd zpěvný, sýkora koňadra, sýkora modřinka, sýkora úhelníček, pěnkava obecná, sojka obecná, kavka obecná, straka obecná, brhlík lesní, kos černý. Dále se zde vyskytují dravci například poštolka obecná, jejímž hnízdištěm jsou zámecké věže, ale i hrdličky divoké a holubi. V neposlední řadě zde můžeme spatřit i strakapouda, datla černého a žlunu zelenou.

Obojživelníky nalezneme v oblasti jezírka, které bylo v parku uměle vybudováno, jsou to skokan hnědý, rosnička zelená, ropucha obecná. Z plazů se tu vyskytují ještěrka obecná, slepýš křehký a užovka obojková.

Drobní savci jsou zastoupeni hlodavci (veverka obecná), hmyzožravci (ježek západní, krtek obecný, rejsek obecný), ale i netopýry. V parku se vyskytují i zajíci a srnci.

Bezobratlí živočichové jsou zastoupeni zejména běžnými druhy měkkýšů (hlemýžď zahradní, plzák lesní), pavoukovic (křížák, běžník, slíd'ák, št'írek) a hmyzu. Kromě běžných zástupců terestrického hmyzu jako jsou dvoukřídlí (komár pisklavý, masařka obecná, moucha domácí), blanokřídlí (včela medonosná, čmelák zemní, vosa obecná, sršeň obecná), brouci (střevlíci, kovařici, tesařici i velmi vzácný roháč obecný) a další, se zde můžeme setkat s druhy vázanými na vodní prostředí - vážky, šídlo modré, šidélko páskované nebo jepice atd.

2.5 Flóra

Prostor ^D dolní zahrady je z dendrologického hlediska pozoruhodný. Nachází se zde kvalitní soliterně rostoucí stromy převážně introdukovaných druhů jako je liliovník, samčí i samičí strom jinanu, mišpulolistý dub, kaštanovník, platan, nahovětvec, křehovětvec, ořechovec vejčitý; z jehličnanů smrk dvoubarevný, zerav obrovský, jedlovec. Z domácích druhů je třeba zmínit jilm a mohutný letitý tis, dále viz. seznam dřevin ze spodní zahrady příloha č. 2.

(Pavlátová, Ehrlich a kol., 2004)

Hlavní parkový prostor tvoří porosty domácích dřevin - zejména buků a dubů a louky. Na lukách se můžeme setkat např. s bedrníkem obecným, totenem lékařským, zvonkem

rozkladitým, šťovíkem obecným, řebříčkem obecným, štírovníkem obecným, kopretinou bílou, jitrocelem kopinatým, četné zastoupení zde mají i nízké nenáročné trávy.

Na území parkového jezírka se vyskytují vzplývavé a ponořené rostliny i porosty rákosin a kapradin. Jednou z nejvýznamnějších rostlin v této oblasti je leknín bělostný.

2.6 Přehled a analýza učiva v jednotlivých ročnících:

Hlavním a nejdůležitějším cílem prvouky je dát žákům 1.,2. a 3. ročníku základní znalosti o přírodě naší vlasti a o vztazích mezi lidmi, živočichy a přírodou.

Cílem přírodovědy ve 4. a 5. ročníku je přispět k utřídění poznatků žáků o přírodě, ukázat žákům přírodu jako celek, jehož prvky jsou rozmanité a na sobě navzájem závislé.

2.6.1 Tématický plán 1. třída, Prvouka :

- Děti jsou v prvním měsíci školní docházky seznamovány s prostředím školy. Seznamují se se školou, třídou, ostatními spolužáky, s režimem školy. Učí se základní hygienické návyky, orientovat se ve škole, přijímají roli žáka.
- Současně s tím se děti učí základním pravidlům a bezpečnosti při přecházení silnice při cestě do školy.
- Učivo koresponduje s měsíci, ve kterých je probíráno.
- V měsíci říjnu a listopadu je v učivu hlavním námětem PODZIM. Děti se seznamují s hlavními znaky podzimu, činnostmi, které se na podzim provádějí. Charakteristika jednotlivých ročních období.
- Měsíce prosinec a leden jsou tématicky zaměřeny na ZIMU. Zimní přírodu žáci poznávají a pozorují hlavně při vycházkách. Povídání o zimních sportech. Děti jsou poučeny o nebezpečí, které je spjato se zimním obdobím - nemoci. Navázání dalšího učiva - v lékárně, u lékaře, správná péče o zdraví a výživa člověka. Další součástí je seznámení dětí s dobou předvánoční, s vánočními zvyky a obyčejí.

- V měsíci únor je učivo zaměřeno na lidské tělo. Zaměření na zdraví, nemoc, úrazy. Děti se učí první pomoc.
- V březnu je hlavním tématem JARO. Charakteristika jarního období - změny v přírodě. Život rostlin a zvířat na jaře. Děti se seznamují s jarními pracemi - na zahradě, poli, v sadě. Seznámení s Velikonocemi - s hlavními zvyky a obyčejí, které tento svátek provázejí.
- V měsíci dubnu se děti seznamují s prací dospělých, s výsledky lidské práce. Toto téma pak vhodně doplňuje pohádka „Bez práce nejsou koláče“, kde děti mohou na příkladu poznat důsledky toho, když se někomu nechce pracovat.
- V posledních dvou měsících se děti seznamují s LÉTEM. Společně si období charakterizují - například jak vypadá léto na louce, poli, zahradě a v lese. Protože se blíží prázdniny, jsou děti seznámeny s nebezpečím, které je může o prázdninách potkat, proto také dostávají základy první pomoci. Na závěr školního roku si děti zopakují a shrnou vše, co se již naučily.

Tématické celky, ve kterých je vhodné zařadit vycházku

- Roční doby - charakteristika zámeckého parku v jednotlivých ročních obdobích. Například jak se mění příroda, pozorování listnatých a jehličnatých stromů, činnosti lidí udržujících park po celý rok atd.
- Znamky podzimu v zámeckém parku
- Zima - pozorování zimní krajiny - co se v parku změnilo, jak vypadají stromy, vodní plochy, činnosti zvířat v zimě.
- Jaro - jarní práce v parku. Co se děje s rostlinami a zvířaty na jaře?

(Rezutková, 1992)

2.6.2 Tématický plán 2. třída, Prvouka :

- Učivo ve druhé třídě zabírá větší okruh témat.
- Na začátku školního roku probírají děti rodinu, rodinné vztahy, období lidského života. Učí se zásadám společenského chování.
- V měsíci říjnu se děti učí orientovat v čase - zabývají se pojmy : den, měsíc, rok, roční období. Dozvídají se nové poznatky o minulosti naší vlasti, poznávají různé druhy umění.
- První polovina měsíce listopadu je věnována zdraví člověka, první pomoci, děti se učí čísla pro tísňová volání. V druhé polovině měsíce se dětské poznání zaměřuje na oblast lidské činnosti, prohlubují si poznatky o technice, jejím vývoji a pokroku.
- V následujícím měsíci si prohlubují poznatky o dopravních prostředcích, pravidlech a účastnících silničního provozu. Učí se dopravní značky.
- V lednu se děti seznamují se světem, který je obklopuje. Získávají nové poznatky o stvoření světa, o nebeských tělesech, slunci a měsíci a v neposlední řadě o cestách člověka do vesmíru.
- Po prvním pololetí následuje zopakování naučeného učiva. Formou práce v pracovních sešitech.
- V únoru se děti seznamují s okolím, které obklopuje školu - formou vycházek. Naučí se, jak správně pečovat o pokojové rostliny a o doma chované živočichy (poukázání na význam domácích zvířat).
- V následujících měsících - až do konce školního roku se učivo zaměřuje na volně žijící zvířata (ptáci x savci) porovnání se zvířaty, které žijí v zajetí. Děti se učí poznávat základní rozdíly mezi listnatými, jehličnatými, ovocnými stromy. Poznávají význam a druhy zeleniny, polních plodin.
- Na konci školního roku se učivo za druhý ročník opakuje.

Tematické celky, ve kterých je vhodné zařadit vycházku

- Čas a lidé - roční doby, měsíce - jaký mají vliv na vzhled parku?
- Naše okolí - vycházka do parku.
- Jehličnaté, listnaté stromy.
- Volně žijící zvířata - ptáci - jejich pozorování např. typické zbarvení, hlasový projev, velikost atd.

(Krojzlová, 1998)

2.6.3 Tematický plán 3. třída, Prvouka :

- učivo je v jednotlivých tématech více prohloubeno, jde o poznatky, které si děti osvojily již v předchozích ročnících, ale je probíráno více do hloubky.
- Děti se seznamují více do hloubky s obcí, ve které je škola umístěna. Dozívají se poznatky z minulosti obce, polohu obce v krajině, rozmanitost přírody v této krajině. Seznámení s jednotlivými částmi obce, významnými budovami v obci, pracovními příležitostmi, s kulturním a sportovním životem.
- Další soubor poznatků, který by si děti měly osvojit se týká věcí, látek kolem nich - poznání jejich vlastností. Poznání různých způsobů měření veličin například - délka, hmotnost, teplota, objem, čas. Připomenutí toho, co již dokáží změřit.
- Další okruh poznatků se soustředí na člověka jako takového. Děti jsou seznámeny s částmi lidského těla, s tím co potřebuje k životu. Děti si osvojují zásady zdravého života. Učí se aktivně rozvíjet a chránit zdraví. Seznámení se základními etapami lidského života.

- Další soubor poznatků, jež si děti musejí osvojit se týká přírody - živé i neživé.
- Z neživé přírody se děti seznamují se základním významem vody a vzduchu. Poznávají rozdíly mezi horninami a nerosty. Seznámení s půdou - jejím významem a využitím.
- V živé přírodě jsou děti seznamovány s přírodními celky, živočichy, jejich rozmanitostí a způsobem života. Je zde i zmíněn vztah živočichů a člověka. Další oddíl živé přírody je zaměřen na rostliny - jejich rozmanitost, život i vztah k lidem. Dále jsou zařazeny poznatky o houbách - o jejich stavbě těla, životě i rozmanitosti. Na závěr kapitol jsou uváděné vzájemné vztahy mezi rostlinami, živočichy a houbami - děti tak snáze pochopí přírodní koloběh a vzájemné ovlivňování organismů.

Tématické celky, ve kterých je vhodné zařadit vycházku

- Rozmanitost přírody
- Život rostlin, jejich rozmanitost
- Přírodní celky - les, louka

(Danielovská, Kvasničková, 2002)

2.6.4 Tématický plán 4. třída, Přírodověda:

- Na začátku školního roku si děti opakují učivo, které probíraly minulý rok, následuje seznámení s novým učivem. Jedním z témat jsou přírodniny, děti se učí o využití a různých technikách zpracování přírodnin.
- V dalších měsících se učivo tématicky zaměřuje na rostliny. Děti se učí rozpoznávat plané a kulturní rostliny, rozdíl mezi bylinami a dřevinami. Rozdělují rostliny podle stavby těla.

Poznávají listnaté, jehličnaté a jiné stromy rostoucí v lese.

- Další téma se zabývá houbami - poznání stavby těla hub, jejich rozmanitosti a významu.
- Učivo je průběžně opakováno po jednotlivých celcích formou samostatné práce v pracovních listech nebo formou písemné práce.
- Učivo je propojeno i s jednotlivými ročními dobami - v prosinci si děti opakují základní znaky zimy, zimní sporty. Je zařazeno pozorování přírody, rostlin a živočichů, právě v zimním období.
- V měsíci únoru se děti učí o magnetech, učí se poznávat a správně určovat světové strany, opakování jednotek hmotnosti, objemu, času a teploty. Zařazeno učivo o neživé přírodě - horniny, nerosty, voda, vzduch.
- V závěrečných měsících školního roku je učivo zaměřeno na jednotlivé ekosystémy - poznání základních znaků jednotlivých ekosystémů, jejich společenstev rostlin a živočichů.
- Les - lesní podrost, bezobratlí živočichové lesních společenstev, význam lesa pro krajinu a člověka.
- Společenstva potoků a rybníků. Ekosystém - pole, louka, zahrada, sad.
- Na závěr učiva za čtvrtý ročník je zařazena kapitola o ekologii, která se týká aktivní ochrany životního prostředí a přírody.

Tématické celky, ve kterých je vhodné zařadit vycházku

- Stavba těla rostlin - byliny, dřeviny.
- Plané a kulturní rostliny - porovnání rostlin pěstovaných v zahradě, s pravidelnou péčí a rostlin volně rostoucích například na louce.
- Jehličnaté stromy.
- Zámecký park v průběhu roku - roční období.
- Živočichové v zimě.

- Jednotlivé ekosystémy s přihlédnutím k jejich výskytu v parku.
- Louky, zahrady - sledování druhového složení rostlin a živočichů, průběh roku v těchto ekosystémech.
- Ekologie a ochrana přírody.

(Jurčák a kolektiv, 1996)

2.6.5 Tématický plán 5. třída, Přírodověda:

- Učivo probíráno ve větším měřítku - děti se musejí za každý měsíc naučit mnohem víc než v předchozích ročnících. Náročnost učiva stoupá. Za každým tématickým celkem následuje opakování.
- V úvodu školního roku se děti seznamují s tříděním organismů, tříděním živočichů a rostlin.
- Další témata se týkají sluneční soustavy, vesmíru, družic. Seznámení dětí s modelem planety Země - glóbusem, se základními údaji o Zemi - její otáčení kolem osy, vzdušný obal, porovnání magnetického a gravitačního pole Země.
- Předmět přírodověda má dále děti seznámit s rozmanitostí života na Zemi. Například cizokrajní živočichové, žijící v deštném lese, na savaně, poušti, v polární oblasti - zároveň se žáci učí porovnávat teploty v těchto oblastech. Seznamují se s cizokrajními rostlinami a ovocem - konfrontují s rostlinami a ovocem v našich podmínkách.
- V několika dalších měsících je hlavní náplní učiva člověk. Žáci se učí jednotlivé soustavy člověka, stavbu těla, smyslové orgány. Podmínky pro život člověka. Uvádění látek, které negativně působí na zdraví člověka jako jsou drogy, alkohol a tabák. Děti se seznamují s různými typy lidí a jejich předky. Učí se poznávat mužské a ženské tělo. Poznávají vznik a vývoj nového života.
- Závěrečné měsíce školního roku jsou zaměřeny na člověka a techniku - např. parní stroj,

elektrická energie, spalovací motor. Na jednotlivých příkladech poznávají význam, využití jednotlivých energií.

- Na závěr kapitol je poukázáno na vliv člověka na životní prostředí a přírodu. Vede žáky k zamyšlení se nad ekologickými problémy a k ochraně životního prostředí.

Tématické celky, ve kterých je vhodné zařadit vycházku

- Třídění rostlin - vycházka do parku.
- Roční období - proměny přírody v parku, charakteristické znaky pro jednotlivá období.
- Lidské smysly - práce s pracovními listy v parku.

(Froněk a kolektiv, 1997)

Je nutno poznamenat, že takto postavené osnovy de facto končí a budou nahrazeny rámcovým vzdělávacím programem (ŠVP) základního vzdělávání.

2.7 Rámcový vzdělávací program v jednotlivých ročnících ZŠ

Rámcový vzdělávací program vymezuje vše, co je společné a nezbytné v povinném základním vzdělávání žáků. Specifikuje úroveň klíčových kompetencí, jíž by měli žáci dosáhnout na konci základního vzdělávání, vymezuje vzdělávací obsah - očekávané výstupy a učivo. Zařazuje jako závaznou součást základního vzdělávání průřezová témata s výrazně formativními funkcemi, podporuje komplexní přístup k realizaci vzdělávacího obsahu, včetně možnosti jeho vhodného propojování, a předpokládá volbu různých vzdělávacích postupů, odlišných metod a forem výuky ve shodě s individuálními potřebami žáků.

(Jeřábek, Tupý, 2004)

2.7.1 Pojetí a cíle základního vzdělávání

Základní vzdělávání navazuje na předškolní vzdělávání a na výchovu v rodině. Základní vzdělávání na 1. stupni usnadňuje svým pojetím přechod žáků z předškolního vzdělávání a rodinné péče do povinného, pravidelného a systematického vzdělávání. Je založeno na poznávání, respektování a rozvíjení individuálních potřeb, možností a zájmů každého žáka (včetně žáků se speciálními vzdělávacími potřebami). Vzdělávání svým činnostním a praktickým charakterem a uplatněním odpovídajících metod motivuje žáky k dalšímu učení, vede je k učební aktivitě a k poznání, že je možné hledat, objevovat, tvořit a nalézat vhodný způsob řešení problémů.

Základní vzdělávání má žákům pomoci utvářet a postupně rozvíjet klíčové kompetence a poskytnout spolehlivý základ všeobecného vzdělání orientovaného zejména na situace blízké životu a na praktické jednání. V základním vzdělání se proto usiluje o naplňování těchto cílů: umožnit žákům osvojit si strategie učení a motivovat je pro celoživotní učení, podněcovat žáky k tvořivému myšlení, logickému uvažování a k řešení problémů, vést žáky k všestranné, účinné a otevřené komunikaci, rozvíjet u žáků schopnost spolupracovat a respektovat práci a úspěchy vlastní i druhých, připravovat žáky k tomu, aby se projevovali jako svébytné, svobodné a zodpovědné osobnosti, uplatňovali svá práva a plnili své povinnosti, vytvářet u žáků potřebu projevovat pozitivní city v chování, jednání a v prožívání životních situací; rozvíjet vnímavost a citlivé vztahy k lidem, prostředí i k přírodě, učit žáky aktivně rozvíjet a chránit fyzické, duševní a sociální zdraví a být za ně odpovědný, vést žáky k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem, jejich kulturám a duchovním hodnotám, učit je žít společně s ostatními lidmi, pomáhat žákům poznávat a rozvíjet vlastní schopnosti v souladu s reálnými možnostmi a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o vlastní životní a profesní orientaci.

(Jeřábek, Tupý, 2004)

2.7.2 Vzdělávací oblast člověk a jeho svět

Charakteristika oblasti : Vzdělávací oblast ČLOVĚK A JEHO SVĚT je jedinou vzdělávací oblastí RVP ZV, která je koncipována pouze pro 1. stupeň základního vzdělávání. Tato komplexní oblast vymezuje vzdělávací obsah týkající se člověka, rodiny, společnosti, vlasti, přírody, kultury, techniky, zdraví a dalších témat. Svým široce pojatým obsahem spoluutváří

povinné základní vzdělávání na 1. stupni.

Vzdělávání v oblasti „Člověk a jeho svět“ rozvíjí poznatky, dovednosti a prvotní zkušenosti žáků. Žáci se učí pozorovat a pojmenovávat věci, jevy a děje, jejich vzájemné vztahy a souvislosti; utváří se tak jejich prvotní ucelený obraz světa. Poznávají sebe i své nejbližší okolí. Učí se vnímat lidi a vztahy mezi nimi, všimnout si podstatných věcí, krásy lidských výtvorů a přírodních jevů, pozorovat je a přemýšlet o nich.

Propojení této vzdělávací oblasti s reálným životem a s praktickou zkušeností žáků se stává velkou pomocí i ve zvládnutí nových životních situací i nové role školáka, pomáhá jim při nalézání jejich postavení mezi vrstevníky a při upevňování pracovních i režimových návyků.

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru ČLOVĚK A JEHO SVĚT je členěn do pěti tématických okruhů: *Místo, kde žijeme; Lidé kolem nás; Lidé a čas; Rozmanitost přírody; Člověk a jeho zdraví.* Propojováním tématických okruhů je možno vytvářet v školním vzdělávacím programu různé varianty vyučovacích předmětů a jejich vzdělávacího obsahu.

V tématickém okruhu *Místo, kde žijeme* se žáci učí na základě poznávání nejbližšího okolí, vztahů a souvislostí v něm chápat organizaci života v rodině, ve škole, v obci, ve společnosti. Učí se do tohoto každodenního života vstupovat s vlastní aktivitou, hledat nové i zajímavé věci a bezpečně se v tomto světě pohybovat. Důraz je kladen na dopravní výchovu, praktické poznávání místních a regionálních skutečností. Různé činnosti a úkoly by měly přirozeným způsobem probudit v žácích kladný vztah k místu jejich bydliště, postupně rozvíjet jejich národní cítění a vztah k naší zemi.

Učivo: žáci poznávají, kromě nejbližšího okolí obce, postupně jednotlivé regiony ČR - surovinové zdroje, výroba služby a obchod, celou naši vlast - základy státního zřízení a politického systému ČR, státní správu a samosprávu, státní symboly. V neposlední řadě poznávají také Evropu a svět - kontinenty, evropské státy, EU, cestování.

V okruhu *Lidé kolem nás* si žáci postupně osvojují a upevňují základy vhodného chování a jednání mezi lidmi, uvědomují si význam a podstatu tolerance, pomoci a solidarity mezi lidmi, vzájemné úcty, snášenlivosti a rovného postavení mužů a žen. Seznamují se základními právy a povinnostmi, ale i s problémy, které provázejí soužití lidí, celou společnost nebo i svět (globální problémy).

Učivo: Seznámení s rodinou - funkce, postavení jedince v rodině, role členů rodiny, příbuzenské a mezigenerační vztahy, dalším tématem je soužití lidí - mezilidské vztahy, komunikace, obchod, politické strany, církve, pomoc nemocným, sociálně slabým, pravidla slušného chování, principy demokracie, žáci se seznamují s právem a spravedlností - základní

lidská práva a práva dítěte, práva a povinnosti žáků školy protiprávní jednání. Je zde také zahrnuta kapitola, která se týká globálních problémů - globální problémy přírodního prostředí, problémy konzumní společnosti, významné sociální problémy.

V tématickém okruhu *Lidé a čas* se žáci učí orientovat v dějích a v čase. Poznávají, jak a proč se čas měří, jak události postupují v čase a utvářejí historii věcí a dějů. V tématickém okruhu se vychází od nejznámějších událostí v rodině, obci a regionu a postupuje se k nejdůležitějším okamžikům v historii naší země. Podstatou je vyvolat u žáků zájem o minulost - dát jim příležitost samostatně vyhledávat, získávat a zkoumat informace z dostupných zdrojů - zejména pak od členů rodiny.

Učivo: žáci se naučí orientovat v čase a časových rádech - určují čas, seznamují se s kalendáři, režimem dne, ročním obdobím, generacemi. Poznávají současnost a minulost v životě - proměny způsobu života, bydlení, průběh lidského života, státní svátky a významné dny. Je zde zařazeno učivo, které se týká pověstí a mýtů - minulost kraje a předků, domov, vlast.

V tématickém okruhu *Rozmanitost přírody* žáci poznávají Zemi jako planetu sluneční soustavy, kde vznikl a rozvíjí se život. Poznávají velkou rozmanitost i proměnlivost živé i neživé přírody naší vlasti. Jsou vedeni k tomu, aby si uvědomili, že Země a život na ní tvoří jeden celek, ve kterém jsou všechny hlavní děje ve vzájemném souladu a rovnováze, kterou může člověk snadno narušit a velmi obtížně obnovovat. Na základě praktického poznávání okolní krajiny se žáci učí využívat a hodnotit svá pozorování, sledovat vliv lidské činnosti na přírodu, hledat možnosti, jak přispět k ochraně přírody.

Učivo: látky a jejich vlastnosti třídění látek, změny látek a skupenství, porovnávání látek a měření veličin; dalším tématem je voda a vzduch - výskyt, vlastnosti a formy vody. koloběh vody v přírodě, vlastnosti, složení a proudění vzduchu; nerosty, horniny půdy - některé hospodářsky významné horniny a nerosty, vznik půdy a její význam, žáci také v této oblasti poznávají Vesmír a Zemi - sluneční soustava, den a noc, roční období; z živé přírody je zařazeno učivo o rostlinách, houbách a živočiších - znaky života, životní potřeby a projevy, průběh a způsob života, výživa, stavba těla u některých nejznámějších druhů; životní podmínky - rozmanitost podmínek života na Zemi, podnebí a počasí; rovnováha v přírodě - vzájemné vztahy mezi organismy, základní společenstva; do této oblasti je zahrnuta kapitola o ochraně přírody a ohleduplném chování k přírodě.

V tématickém okruhu *Člověk a jeho zdraví* žáci poznávají především sebe na základě

poznávání člověka jako živé bytosti, která má své biologické a fyziologické funkce a potřeby. Poznávají, jak se člověk vyvíjí a mění od narození do dospělosti, co je pro člověka vhodné a nevhodné z hlediska denního režimu, hygieny, výživy, mezilidských vztahů atd. Získávají základní poučení o zdraví a nemocech, o zdravotní prevenci i první pomoci a o bezpečném chování v různých životních situacích. Potřebné vědomosti a dovednosti získávají tím, že pozorují názorné pomůcky, sledují konkrétní situace, hrají určené role a řeší modelové situace.

Učivo: lidské tělo - životní potřeby a projevy, základní stavba a funkce, rozdíly mezi mužem a ženou, základy lidské reprodukce, vývoj jedince; další kapitolou je partnerství, rodičovství, základy sexuální výchovy - rodina a partnerství, etická stránka sexuality, HIV / AIDS - cesty přenosu; péče o zdraví a zdravá výživa - zahrnuta i zdravověda, žáci se též dozvědí o nebezpečí návykových látek - učí se jejich odmítání; v učivu o osobním bezpečí se naučí zásadám bezpečného chování v rizikovém prostředí, v silničním provozu - role chodce a cyklisty, seznámení žáků s krizovými situacemi - týrání, šikana, sexuální zneužívání atd.

(Jeřábek, Tupý, 2004)

2.7.3 Využití tématických celků

Tématický okruh Místo, kde žijeme :

- Žáci se v této oblasti seznamují s okolím školy, učí se základní orientaci v místě jejich bydliště, seznamují se s okolní krajinou a jejími vlivy na život lidí, ale také s tím, jak lidé svým působením ovlivňují krajinu a životní prostředí.

Tématický okruh Lidé kolem nás:

- V tomto tématickém celku se žáci učí poznávat kulturu, její základní znaky, ale i projevy a podoby kultury.
- Tento okruh se také zaměřuje na globální problémy přírodního prostředí.

Tématický okruh Lidé a čas:

- V tomto okruhu jsou detailně probírána jednotlivá roční období, žáci se seznamují s jednotlivými aktivitami, které celý průběh roku provází.

- Čas působí na věci kolem nás - na přírodu i výtvořy lidské činnosti, proto je nutné o ně pečovat a dbát, a to je také cílem tohoto okruhu - naučit děti pečovat o památky.

Tématický okruh Rozmanitost přírody:

- Žáci získají základní poznatky o výskytu, vlastnostech a formách vody, o jejím oběhu v přírodě, o významu vzduchu pro život, dále pochopí proč je na Zemi důležité vodstvo, půdy, rostlinstvo a živočišstvo.

- Seznámí se s životními potřebami a projevy, znaky života, stavbou těla u některých nejznámějších druhů, s významem těchto druhů v přírodě a jejich významem pro člověka.

- Význam ovzduší, vodstva, půd, rostlinstva a živočišstva na Zemi.

- Tato oblast jim pomůže pochopit vzájemné vztahy mezi organismy, seznámí se se základními společenstvy.

- V neposlední řadě jsou vedeni k ochraně a tvorbě životního prostředí, k ochraně rostlin a živočichů a ekologickému chování.

2.8 Vycházky jako vyučovací forma

Vycházka je forma, která se koná mimo budovu školy. Má vysokou hodnotu poznávací a výchovnou. Jedná se o velmi výhodnou formu vyučování, děti lépe proniknou do podstaty problému, zpřesní si a upevní dosavadní poznatky o přírodě a jevech, které se v ní odehrávají. Měla by být používána všude tam, kde chceme vytvářet přesné představy o přírodninách a přírodních jevech a zároveň je pozorovat v přirozené situaci.

Na 1. stupni základní školy zařazujeme většinou vycházky komplexní, které nám umožňují spojovat různě tématické celky a zároveň využívat mezipředmětových vztahů. Příkladem mohou být vycházky k poznávání určitého biotopu, např. louka, rybník aj. Záleží na vyučujícím, jak přistoupí k této výukové formě, jak se mu osvědčí v praxi a jak často bude vycházek využívat.

Abychom při vycházce dosáhli požadovaného výsledku je nutné:

- 1) učitelova příprava - vhodně vybrat lokalitu, znalost prostředí, v němž se uskuteční, vhodně volit objekty, písemný záznam přípravy na vyučování
- 2) příprava žáků na vycházku - vzbuzení zájmu, oznámení cíle, účelné pomůcky,

rozdělení úkolů

- 3) náplň vycházky naplánovat tak, aby bylo dosaženo požadovaného cíle - náležité provedení vlastní vycházky (průběh výchovně vzdělávacího procesu na vycházce, správná volba metod a forem práce, rozvržení času, vhodně promyslet organizaci)
- 4) na závěr by měla být vycházka zhodnocena; v předmětech, které s vycházkou přímo souvisely by měly být připomenuty nově získané poznatky

(Čeřovský, Záveský, 1989 , Tupý a kol. 1987)

2.9 Vybavení na vycházku

Ještě před konáním vycházky upozorníme žáky na pomůcky a vybavení, které si mají vzít s sebou. Je nutné, aby žáci měli: vhodné oblečení (s ohledem na počasí), pevnou a pohodlnou obuv, vhodné zavazadlo, ve kterém ponesou své věci - nejlépe batoh na záda. Žáci s sebou mají pevné desky, tužky, (v průběhu vycházky dostanou pracovní listy, na kterých budou pracovat přímo při vycházce) a igelitové sáčky - na sběr přírodnin (listy, šišky, kůra, rostliny, větvičky, mechy).

Žáci si dále mohou vzít některé pomůcky z domova - například dalekohled, lupu a podobně.

Učitel vezme kapesní atlasy rostlin a živočichů, lupy, pinzety, pracovní listy, lékárničku. Žáky upozorníme na pravidla v průběhu vycházky, na její organizaci a na zásady chování v přírodě.

3. Metodika

Po zadání tématu následovalo studium literatury potřebné pro diplomovou práci, učebnic prvouky a přírodovědy pro 1. stupeň základní školy, učebních osnov a RVP. Další knihy a materiály byly poskytnuty Národním památkovým ústavem v Českých Budějovicích, respektive inženýrem Markem Ehrlichem.

Na jejich základě bylo v zámeckém parku v Hluboké nad Vltavou vytipováno několik míst, na nichž bylo naplánováno zastavení s žáky. Vybraná místa souvisela s učivem, které se v jednotlivých ročnících probíralo v hodinách prvouky a přírodovědy. Navržené vycházky mají probírané učivo buď doplňovat nebo mají být pro žáky zdrojem zcela nových informací, které žáci získávají na základě vlastního pozorování, samostatné práce, či objevitelské činnosti.

Dále následovaly opakované vycházky do terénu v průběhu celého roku. Při nich došlo k seznámení s přírodou. Od pracovníků zámecké zahrady byly zjištěny názvy jednotlivých rostlin, keřů a stromů. Zároveň byla pořizována fotografická dokumentace pro obrazovou přílohu do diplomové práce.

Jednalo se zejména o snímky, které zachycovaly stromy od počátku jejich vegetačního období až do konce.

Dalším krokem bylo vypracování návrhů jednotlivých vycházek. Ty se s dětmi uskutečnily na přelomu jarního a letního období a na podzim.

První vycházky, která se konala 4. listopadu 2005, se účastnilo 20 žáků 1. ročníku, pedagogický dozor - p. učitelka Ševčíková. Druhá vycházka se konala 8. dubna 2005, účastnilo se jí 22 žáků 3. třídy - pedagogický dozor p. učitelka Plíhalová.

4. Návrhy vycházek

4.1 Využití zámeckého parku

Zámecký park v Hluboké nad Vltavou se nachází v blízkosti areálu základní školy, z tohoto důvodu jsou v této diplomové práci navrženy vycházky do bezprostředního okolí školy. Vyučující má tak jedinečnou možnost využít jednotlivé lokality v parku k doplnění učiva hlavně z hodin prvouky, přírodovědy a vlastivědy. Samozřejmě, že se toto přírodovědné učivo prolíná i s jinými předměty, uplatňují se mezipředmětové vztahy, například s matematikou - žáci odhadují vzdálenosti jednotlivých předmětů, výšky stromů, dále je to tělesná výchova - pohybové hry, výtvarná výchova - vytváření plánek, kresby přírodnin, český jazyk - rozvoj souvislého vyjadřování - popis přírodnin, lokality, cesty ze školy atd.

Vzhledem k tomu, že zámecký park je velice rozmanitý, jsou jednotlivá zastavení vybírána podle potřeby učitele, podle toho, jaké učivo chce probrat či procvičit.

Použité metody - *vycházka s výkladem*: má výukový charakter, při těchto vycházkách se většinou doplňuje učivo probrané při teoretických hodinách ve škole; žáci získávají zcela nové poznatky prostřednictvím reálné situace = *pozorováním*.

Pozorování : spojením smyslového vnímání s myšlením, v němž se mnohdy uplatňují i poznatky a zkušenosti dříve získané, které mají vztah k pozorovanému, vzniká pozorování. Pozorování na přírodovědných vycházkách bývají trojího typu:

Pozorování zjišťující - klade na pozorovatele nejmenší nároky. Každá výzva: změřte, spočítejte, najděte....je výzvou k pozorování zjišťujícímu, právě tak jako každé určování podle klíče nebo atlasu. Každé takové určování je zároveň cvikem pozorovacích schopností, ovšem jen určitého zaměření.

Pozorování popisné - na vycházkách je zcela běžné. Nutí nás soustředit pozornost na zjištění podstatných znaků a vytčení těch, které jsou znaky poznávacími. Důležité je volit vhodné slovní výrazy, přesně se vyjadřovat.

Pozorování objevné - klade na pozorujícího nejvyšší nároky. Dobrým cvičením v tomto typu pozorování je soustavné sledování určitého objektu, postřehnutí a sledování změn, které se s ním a něm dějí. Například pozorování změn určité louky od jara do zimy. Pozorování objevné je nejtěžší, při něm je nutno nejpřesněji rozlišovat a třídit jevy na podstatné a vedlejší, vystihnout správně vzájemné vztahy, dělat závěry a ověřit si je. Je však nejzajímavější.

(Řehák, 1968).

Žáci v parku provádějí takové činnosti, které souvisejí s daným ročním obdobím (např. na podzim - sběr listů a plodů, na jaře pozorování rostlin, živočichů atd.). Vycházky

většinou trvají 1 vyučovací hodinu. Může dojít i k propojení více hodin - zejména s jinými předměty a uplatňovat tak uvedené mezipředmětové vztahy.

Pracovní listy, které jsou v diplomové práci uvedené, vyplňují žáci přímo při vycházkách v parku nebo po vycházce ve škole. Tyto pracovní listy dětem některé věci připomenou a nám ukáží, jak efektivní byla provedená vycházka.

4.2 Podzimní vycházka do zámecké zahrady, spojena s návštěvou zámku

Třída: 1.

Cíl: využívání náhodného pozorování - zopakování a rozšíření učiva vztahujícího se k podzimu.

Mezipředmětové vztahy: návaznost na český jazyk, výtvarnou výchovu, tělesnou výchovu apod.

Pomůcky pro učitele: fotoaparát, lepící páska, papíry

Pomůcky pro žáky: zavazadlo, svačina, přírodniny

Tato vycházka je určena pro žáky 1. třídy v podzimním období. Místo pro konání vycházky bylo zvoleno záměrně, aby se žáci naučili pozorovat a objevovat nové v místech nejbližšího okolí školy.

Učitel si musí termín vycházky řádně promyslet a naplánovat, hlavně s ohledem na počasí. Žáky upozorní na vhodné oblečení a obutí, svačinu, popřípadě menší obnos peněz.

Vycházka je navrhnutá na 3 vyučovací hodiny - zahrnuje cestu k zámku a zpět. Cestou k zámku vyučující využívá náhodného pozorování, upozorňuje žáky na zajímavé věci. (např. neobvyklost zbarvení listů, zvířata aj.). Cílem je maximálně rozvíjet soustředěnost a pozorovací schopnosti dítěte. Po prohlídce zámku následují různé aktivity dětí v zámecké zahradě - pohybové hry, využití přírodního materiálu k výrobě skřítky „Podzimníčka“.

Výchozím místem je škola. Učitel zkontroluje před odchodem správné vybavení žáků.

Ze školy se vydáme parkem k zámku. Cestou vyučující upozorňuje na zajímavé věci - např. pestrost zbarvení stromů, na průhledy, kde je vidět město Hluboká, na živočichy žijící v parku atd. Cesta trvá cca 25 minut.

Následuje prohlídka zámku - termín vyučující předem zajistí, upozorní žáky na správné chování uvnitř objektu. V úvodu jsou žáci seznámeni v krátkosti s historií zámku a

města. Prohlídka musí být přizpůsobena věku žáků, je pojata spíše prožitkově - důraz kladen na to, aby si žáci předměty prohlédli, porovnali je například ze současností atd. Před vyčerpávajícím výkladem je dán prostor spíše dotazům žáků - žáci se dozvědí různé zajímavosti o zámku, ale i o městě.

(45 minut)

Po prohlídce zámku se žáci nasvačí a přesuneme se do spodní zahrady. (10 minut)

Ve spodní zahradě provádějí žáci několik aktivit:

- 1) Žáci pozorují krajinu kolem sebe, charakterizují znaky podzimu, popisují jednotlivé práce, které se na podzim provádějí. Popisují vlastní zážitky a práce spojené s podzimem. (10 minut)
- 2) Zařazení honičky - na cestu vyučující nakreslí kruh, kdo se chce zachránit před babou, musí vkročit do kruhu, v kruhu nesmí být víc jak jeden člověk. (5 minut)
- 3) Skřítek „Podzimníček“ - MOTIVACE - „děti mezitím, co jste si hrály na babu, jsem slyšela naříkání. Byl to takový jemný hlásek, podívala jsem se pořádně kolem sebe a na větvi toho velkého smrku jsem uviděla malého skřítky „Podzimníčka“, ptala jsem se ho, proč je smutný a on povídal, že je tu úplně sám, že se mu stýská a tak nás chtěl poprosit, jestli bychom mu nevyrobili kamarády.“

Žáci sbírají různé přírodniny - mech, šišky, listy, klacíky, kamínky, na cestách zahrady vytváří skřítky „Podzimníčky“ (nebo do pracovních listů). Když jsou hotovi, vyučující skřítky vyfotografuje. (15 minut)

Pochvala za práci dětí, odcházíme zpět do školy - během cesty žáci vypráví o svých zážitcích - co se jim líbilo, co je zaujalo, co si zapamatovali atd. (25 minut)

4.3 Další možné využití spodní zahrady

Spodní zahrada je zajímavá z hlediska výskytu cizokrajných dřevin a některých keřů. Vhodný způsob, jak žáky prvního stupně ZŠ s těmito dřevinami seznámit, je exkurze do zahrady, nejlépe v jarním, či letním období.

Výklad o cizokrajných dřevinách mohou žákům zprostředkovat pracovníci zámecké zahrady, ale žáky může provést zahradou i samotný vyučující. To ovšem vyžaduje důkladné studium odborné literatury (např. Pavlátová, Ehrlich a kol., 2004; Hieke, 1984) a zvyšuje nároky na přípravu učitele.

Výklad o dřevinách je možno přizpůsobit pro každý ročník prvního stupně ZŠ. Základem je výběr vhodných zástupců dřevin. Při výběru se vyučující řídí zejména tím, čeho chce při výkladu dosáhnout a čemu chce žáky naučit.

Dřeviny, kterých se může týkat učitelův výklad:

Platan javorolistý :

- původ: neznámý
- charakteristika: mohutná rozkladitá koruna
- borcka: světlá, odlupující se ve velkých plátech
- listy: střídavé dlouze řapíkaté, dlanitě laločnaté
- květy: nenápadné , v hustých kulatých hlávkách
- doba květu: květen
- plody: jednosemenná, kuželovitá a křídlatá nažka
- zajímavosti: tento druh bývá považován za křížence platanu západního a platanu východního. Někteří botanikové ho pokládají za samostatný druh původem z Lybie. Platany se ve své domovině dožívají vysokého stáří a obrovských rozměrů.

Smrk dvoubarvý:

- původ: střední Japonsko
- charakteristika: strom s korunou široce kuželovitou, zavětvenou až k zemi
- borcka: hnědošedá, rozpukaná
- listy: jehlice čtyřhranné, na líci tmavozelené, při rozemnutí páchnou
- doba květu: květen
- plody: šišky 6-10 cm dlouhé, s kožovitými zaokrouhlenými až zubatými šupinami
- zajímavosti: patří mezi nejotužilejší druhy smrků

Jedlovec kanadský:

- původ: Kanada a východní část USA
- charakteristika: kuželovitá zašpičatělá koruna, letorosty žlutohnědé, dlouze chlupaté s vejcovitými zašpičatělými pupeny
- borcka: hnědá až šedá
- listy: listy ke špičce zúžené, čárkovité, na líci tmavozelené, ploché
- doba květu: květen
- plody: malé až středně velké nerozpadavé šišky na koncích postranních větvek
- zajímavosti: dřevo tohoto stromu je měkké, ale trvanlivé, kůra se pro obsah tříslovin používala k tříslení

Katalpa obecná:

- výška: 10-20 m
- charakteristika: často pěstovaný druh stromu, který z dálky vyniká svými srdčitými obrovskými listy
- listy: řapíkatý, srdčitý, velký
- květ: květy jsou výrazné, bílé, uvnitř s tmavou kresbou, ve velkých vzpřímených latách
- doba květu: červen a červenec
- plod: tobolka

Kdoulovec japonský:

- původ: Japonsko, do Evropy byl dovezen okolo roku 1800
- charakteristika: opadavý keř, 1 až 2 m vysoký a až 3 m široký, vyhánějící četné kořenové výmladky, trnité větve
- listy: střídavé, široce vejčité, na vrcholu tupé, na okraji hrubě pilovité, lysé, lesklé, 3 až 5 cm dlouhé, s palisty
- květ: cihlově červený
- doba květu: duben až květen
- plod: plodem je kulovitá, vonná, žlutozelená malvice
- zajímavosti: latinské rodové jméno je odvozeno od řeckých slov *chainó* = štípu a *mélea* = jabloň (kdoulovec má rozštěpený jádřinec a jeho plod se podobá jablku)
- užití: plody jsou jedlé, ale pro poněkud kyselou a svíravou chuť se obvykle nepojídají samostatně, spíše se přidávají jako dochucovadlo např. do sirupů, želé apod. nebo se využívají jejich příjemné vůně (např. vložené do skříně brzy provoní v ní uložené oblečení)

Akébie pětičetná:

- původ: východní Asie
- charakteristika: rychle rostoucí ovíjivá liána, která dosahuje průměrně kolem 5-ti metrů
- listy: tmavě zelené, pětičetné na dlouhých řapících
- květy: fialověhnědé, jsou uspořádány v úzkých hroznech a skryty pod listy, samičí květy jsou nápadné, plodí vzácně.
- doba květu: květen
- plod: plodem, který je jedlý, je asi 10 cm dlouhá bobule, podobná okurce

Liliovník tulipánokvětý:

- původ: jihovýchod Severní Ameriky
- charakteristika: v domovině až 60 metrů vysoký strom (u nás obvykle do 35 m), s korunou zpočátku kuželovitou, později vyklenutou
- borka: tmavě hnědá, ve stáří rozbrázděná
- listy: opadavé, střídavé, řapíkaté, laločnaté
- květy: velké, oboupohlavné, tvarem podobné tulipánům
- doba květu: červen až červenec

Jerlín Japonský:

- původ: Čína, Korea, Japonsko
- charakteristika: koruna široce kulovitá
- borka: letorosty zelené se zřetelnými světlými lenticelami
- listy: šedozelené až světle zelené
- květy: drobné, motýlokvěté, žlutobílé v koncových latách
- doba květu: červenec až srpen
- plody: stopkatý válcovitý lusk, 5- 7 cm dlouhý, dužnatý, semena černá
- zajímavosti: Jerlín obsahuje jedovatý cytisin, který působí u některých lidí, kteří opracovávají dřevo tohoto stromu, nevolnost. Jerlín má v Japonsku a dalších východoasijských zemích význam i jako léčivá dřevina. Drogou jsou nakvétající hroznovitá květenství. Droga obsahuje flavonoid rutin. Do Čech se první jerlíny dostaly roku 1835.

Jinan dvoulaločný:

- původ: jihovýchodní Čína , do Evropy byl dovezen poprvé v roce 1727
- charakteristika: má kuželovitou korunu, u samčích jedinců štíhlejší než u samičích. Jinan sice zařazujeme mezi jehličnany, ale ve skutečnosti je jediným zástupcem skupiny rostlin primitivnějších než pravé jehličnany. V našich podmínkách dosahuje tento opadavý dvoudomý jehličnan výšky kolem 25 m
- borka: v mládí hladká šedá kůra, která se později mění na hnědošedou rozpukanou borku
- listy: zelené kožovité listy jsou dlouze řapíkaté, na podzim mění barvu na zářivě žlutou
- květy: samčí květy jsou jehnědy rostoucí na brychylastech, samičí květ je vlastně nahé zelené vajíčko, zdánlivé plody připomínající zelené třešně mají dužnatý obal, který při dozrávání nepříjemně páchne
- zajímavosti: Semena jsou jedlá, Japonci a Číňané ho s oblibou používají v národní kuchyni. Semena a listy jinanu se vzhledem k obsahu bioflavonidů používají jako léčivo. Léčivý výtažek z vějířovitých listů starobylého jinanu dvojlaločnatého, může příznivě působit na

centrální nervový systém a krevní oběh.

¹
a
Wisterie čínská: (*Wisteria* ...)

- původ: Čína, Japonsko, v ČR se poprvé objevuje kolem roku 1913
- charakteristika: vytrvalá, 2 až 15 m dlouhá liána. Kmen dřevitý, pravotočivě ovíjivý
- listy: opadavé, vejčité podlouhlé až kopinaté, na vrcholu zašpičatělé
- květy: květní hrozny 15 až 30 cm dlouhé, s 15 až 32 květy, které jsou světle fialové, vzácně bílé
- doba květu: duben až červen, začíná rozkvétat ještě před rašením listů
- zajímavosti: obsahuje toxické lektiny, otrava se projevuje zvracením, průjmem a bolestmi břicha, otravy byly zaznamenány hlavně po požití lusků dětmi

([http:// www.abecedazahrady.cz](http://www.abecedazahrady.cz); [http://www. garten.cz](http://www.garten.cz); <http://botanika.wendys.cz>)

U nejnižších ročníků začíná vyučující s výkladem o historii zámku. Upozorní na to, že park a zejména zahrada zde nebyly od dávných dob. Lidé původní krajinu postupně upravovali a zkulturovali, vysazovali dřeviny původem z jiných zemí - upravili park do dnešní podoby. Jedná se o tzv. anglický park, ve kterém převažují dřeviny a nízké keře, doplněné ošetřovaným trávníkem, typická jsou také umělá jezírka. Pro porovnání můžeme uvést například architekturu francouzských parků, kde převažují travnaté plochy s nízkými upravenými keři, hojně doplněnými pestrou květenou a sochami s fontánami.

Cíl: rozvíjení pozorovacích schopností, maximální zaměření pozornosti žáků na podstatné znaky dřevin a keřů: tvar a velikost listů, specifická vůně, barva květů, výška stromu, uspořádání větví, hrubost - jemnost borky atd.

Cílem u vyšších ročníků je seznámení s původem dřevin, jejich využitím v různých odvětvích průmyslu a zajímavostmi, které se týkají například odvození názvu stromů z latinských pojmenování, léčivosti a obsahu jedovatých látek.

Uplatňují se zde i mezipředmětové vztahy zejména s vlastivědou - v rámci tohoto předmětu mohou žáci vyhledávat v mapách a atlasech místa původu jednotlivých dřevin. Českým jazykem - rozvoj souvislého projevu při popisu dřeviny a matematikou - odhad výšky stromu, šířky kmene atd.

4.4 Vycházka do zámeckého parku v okolí školy

Třída: 2.

Cíl: rozšíření učiva o listnatých a jehličnatých stromech

Pomůcky pro učitele: pracovní listy, lepicí páska

Pomůcky pro žáky: tužky pevné desky

Vycházka je určena pro žáky 2. třídy v podzimním období. Je navrhnutá na jednu vyučovací hodinu, tématicky doplňuje hodiny prvouky.

Při plánování vycházky musí učitel brát ohled na počasí, žáky s cílem vycházky seznámit, upozornit je na vhodné oblečení a potřebné pomůcky.

Výchozím místem je základní škola v Hluboké, odtud se jde cca 5 minut na louku, která se nachází v zámeckém parku. Louka je obklopena listnatými stromy, převážně duby a buky, ale najdou se zde i vzrostlé smrky, což je velmi výhodné vzhledem k tématu, se kterým se tato vycházka pojí.

Vycházka se skládá ze tří částí:

1. Aktivita - hra - „Kolik různých listů“ - účastníci hry se na povel v určitém kontrolovatelném okruhu a v daném časovém limitu rozběhnou, seberou co největší počet listů dřevin (stromů a keřů) tak, aby každý list byl a) jiného tvaru, b) jiného odstínu barvy. Na povel končí hru a vrátí se na výchozí stanoviště k vyhodnocení. (10 minut)

(Čeřovský, Záveský 1989)

2. OTÁZKY + VÝKLAD

- Jaké znáte listnaté stromy? Rozhlédni se kolem sebe. Znáš názvy stromů, které zde vidíš?
- Jaké znáte jehličnaté stromy? Nachází se tu nějaký z nich? Jak se jmenuje?
- Jak se jmenují listy jehličnatých stromů?
- Dokážete popsat některé rozdíly mezi listnatými a jehličnatými stromy?
- Opadávají i jehličnaté stromy?
- Napadá vás proč listy opadávají?

Výklad - listy opadat musí, jinak by stromy keře v zimě uschnuly, protože v zimě nejsou kořeny stromů schopny sát vodu ze zmrzlé půdy, listy by ji však stále vypařovaly a tak by

uschly. Má to ještě jeden význam - stromy se chrání před rozlámáním větví pod velkou tíhou napadaného sněhu, který by se jinak na olistěných větvích hromadil.

- Holý strom není mrtvý - má pupeny; stačí dostatek tepla a vláhy a strom se za několik dní zazelená. (Řehák 1968)

3. ÚKOL pro děti - ve vymezeném prostoru žáci pracují na pracovních listech. Dělají otisky kůry, nákresy stromů, sbírají jejich plody a listy, vlepují je pomocí lepící pásky do pracovních listů. (viz. příloha č. 1 - pracovní list k vycházce do okolí školy)

Žáci mohou listy, plody nasbírat a později je využít např. v hodinách výtvarné výchovy - koláže, obtisky; nebo při pracovním vyučování - náhrdelníky.

Odchod zpět do školy.

4.5 Vycházka k „Malému trojúhelníku“

Třída: 3.

Cíl: zopakování a rozšíření učiva týkajícího se rostlin, jejich života a rozmanitosti.

Mezipředmětové vztahy: pěstitelské práce, matematika, český jazyk atd.

Pomůcky pro učitele: lupa, připravené poznámky, pracovní listy, atlasy rostlin, lepící páska, pásmo

Pomůcky pro žáky: tužka, pevné desky

Vycházka je určena pro žáky 3. třídy v jarním nebo letním období. Trasa vycházky je necelý kilometr dlouhá a je navržena na 2 vyučovací hodiny.

Naplánováno je zastavení na louce „U Malého trojúhelníku“. Toto zastavení je doplněno učitelovým výkladem k tématu - týkajícího se rostlin.

Výchozím místem je základní škola v Hluboké, učitel před odchodem zkontroluje vhodné vybavení žáků.

Vydáme se zámeckým parkem směrem k hřbitovu a po zhruba 15-ti minutách jsme na louce „U Malého trojúhelníku“

VÝKLAD + NÁVODNÉ OTÁZKY

Učitel vede rozhovor na téma rostliny, rostlinné orgány s cílem zopakovat a prakticky ilustrovat stavbu rostlinného těla. Návodnými otázkami usměrňuje žáky.

Příklad návodných otázek:

- „Pozorujte louku - jak se změnila oproti podzimu? Pokus se tyto změny popsat.“
- „Znáš některé rostliny, které zde rostou? Znáš ještě jiné luční rostliny?“
- „Z jakých částí se skládá rostlinné tělo - k čemu jednotlivé orgány slouží?“
- „Uveďte několik příkladů, proč jsou pro nás rostliny důležité.“
- „Co potřebují rostliny pro život?“ V rámci předmětu pěstitelské práce lze pomocí pokusů dokázat, že bez vody, světla, živin a tepla rostliny žít nemohou. A) význam vody pro rostlinu - potřebujeme dvě rostliny stejného druhu např. zelenec, jednu rostlinu budeme zalévat a druhou ne - žáci pochopí důsledky; B) význam vzduchu pro rostliny - dvě stejné rostliny necháme vedle sebe - 1. volně a druhá pod sklenicí - zamezíme přístup vzduchu; C) význam světla - potřebujeme dvě rostliny stejného druhu, jednu necháme na okenním parapetu a druhou dáme do tmy (přikryjeme ji krabicí); D) význam tepla - tento pokus provádíme výhradně na podzim, jednu rostlinu necháme ve třídě a druhou dáme za okno.

ÚKOL pro žáky:

- práce s pracovními listy č. 3
- odpovědi na otázky - Z kterých částí se skládá tělo vyšších rostlin?
  - K čemu rostlině slouží kořeny?
  - Co jsou dřeviny a jak je rozlišujeme?

Vyber si na louce, pro tebe, nejzajímavější rostlinu, pomocí lupy pozoruj její listy - všimni si zbarvení listů, žilnatiny, zda je list pokryt trichomy - chloupky (pokud ano, jak husté je pokrytí), všimni si toho, zda jsou trichomy dlouhé nebo krátké, jejich zbarvení, rozlom list a pozoruj, zda z něj vytéká tekutina, jakého je zbarvení aj.

(35 minut)

Na parkové cestě provedeme odhad a měření vzdálenosti. Od výchozí čáry děti naměří 10 metrů. Každý sám se snaží odhadnout 100 metrů, označí si svůj bod. Kontrola měřením - kdo byl nejpřesnější vyhrává. (12 minut)

Po této aktivitě se vracíme zpět do školy. (15 minut)

4.6 Letní vycházka k „Velkému trojúhelníku“

Třída: 4.

Cíl: zopakování učiva o rostlinách, ale i základní orientace v okolí školy a určování světových stran

Pomůcky pro učitele: atlasy rostlin, pracovní listy, dalekohled

Pomůcky pro žáky: pevné desky, tužky

Tato vycházka je určena pro žáky 4. třídy v letním období. Trasa vycházky je cca 1 kilometr dlouhá a je navržena na 2 vyučovací hodiny.

Připravena jsou 2 stanoviště - 1. stanoviště je na louce v zámeckém parku „U Velkého trojúhelníku“ s průhledem na město Hluboká, 2. stanoviště jsou zahrady kolem domů, u nichž se zastavíme při cestě zpět do školy.

Výchozím místem je škola. Trasa vede zámeckým parkem kolem „Malého trojúhelníku“ a hřbitova až na louku „U Velkého trojúhelníku“ (20 minut)

Jednou z aktivit je zastavení u vyhlídky, kde se nám otevírá pohled na město Hluboká a okolní městečka (vesnice). Na desce jsou vyznačené světové strany. Vyučující žáky v krátkosti seznámí s problematikou světových stran, oživí jim a připomene jejich vědomosti. (viz. následující výklad a návodné otázky)

VÝKLAD + NÁVODNÉ OTÁZKY:

- Kolik je světových stran? - 4
- A jaké to jsou? - sever, jih, západ, východ
- Jakými jinými způsoby můžeme určit světové strany? - kompas, lišejníky, vinice, letokruhy
- *letokruhy jsou na severní straně hustší
- *lišejníky rostou převážně na severní straně stromu
- *vinice jsou obráceny k jihu
- *na jižních svazích dříve odtává sníh
- *mraveniště jsou větší plochou stavěny a skloněny na jih
- * v noci se můžeme orientovat podle Polárky, která udává směr k severu
- *můžeme použít hodinky - zamíříme-li malou ručičkou na Slunce, všimneme-li si, kde je dvanáctka, tak přesně mezi těmito dvěma body je před námi jih

*kompas jeho „ručička“, nazývaná magnetická strelka, směřuje vždy jedním koncem na sever a druhým na jih

(Macháčková, Kalousová 1983)

Po tomto krátkém teoretickém úvodu následuje praktická část. Žáci v těsné blízkosti vyhlídky vyhledávají konkrétní místa, či přírodniny podle nichž by mohly určit světové strany tak, jak se dozvěděli z výkladu. Dále pozorují dalekohledem okolí Hluboké, určují polohy okolních vesnic (měst) např. Českých Budějovic, Zlivi - podle světových stran, které jsou vyznačeny na informační tabuli vyhlídky. Určují na jakou světovou stranu vyučující ukazuje atd.(25 minut)

Po této činnosti se přesuneme na louku. Zde si v krátkosti zopakujeme stavbu těla rostlin, praktickou demonstrací rostliny; pomocí rozhovoru si připomeneme i podmínky života rostlin.

ÚKOLY pro žáky: najdi si rostlinu, která se ti nejvíce líbí (která tě zaujala) - pokus se o její nákres, vyhledej v atlasu informace o této rostlině, které se týkají podstatných znaků - výšky, barvy a vůně květů, tvarů listů, léčivých účinků atd. a zapiš je + další úkoly v pracovním listu. (15 minut)

OTÁZKY:

- Jak můžeme rostliny dále využívat (krmivo pro dobytek, sběr a sušení bylin)
- Našli jste na louce také nějaké léčivé rostliny? Jak se jmenují?
- Jmenuj alespoň 3 byliny, které znáš. Znáš také jejich léčebné účinky? Zná někdo ještě jiné byliny? (10 minut)

Cestou zpět do školy procházíme kolem zahrad. Žáci jmenují rozdíl mezi kulturními a planými rostlinami. Pojmenovávají rostliny, rostoucí v zahradách, ale jen ty, které určí vyučující (vyhledávají popřípadě jejich názvy v atlasech), srovnávají je s lučními rostlinami.

4.7 Vycházka do zámeckého parku - k jezírku

Třída: 5.

Cíl: seznámit žáky s biotopem jezírka, s jeho faunou, popřípadě flórou

Pomůcky pro učitele: pochutiny na ochutnávací soutěž, přírodniny na poznávací soutěž, šátky, pracovní listy, lupa, neprůhledné sáčky, atlasy živočichů, připravené otázky a úkoly, lepicí

páska, síťka

Pomůcky pro žáky: psací potřeby, papíry

Tato přírodovědná vycházka je určena pro žáky 5. třídy ZŠ v jarním, nejlépe však v letním období.

I s cestou zabere 3 vyučovací hodiny. Trasa vycházky je cca 1,2 kilometru dlouhá. U jezírka jsou připravena 2 stanoviště. Žáci jsou rozděleni do skupin a jednotlivé skupiny pracují na stanovištích, poté dojde k jejich vystřídaní.

Výchozím místem je škola. Odcházíme zámeckým parkem směrem ke hřbitovu, u hřbitova odbočíme nalevo k louce, která je 200 metrů před námi. Od louky je to asi 100 metrů k jezírku. (25 minut)

Organizace: U jezírka jsou připravená dvě stanoviště - jedno se nachází na ostrůvku uprostřed jezírka, druhé na louce, která je v těsné blízkosti ostrůvku. Žáci jsou rozděleni pomocí číslic na dvě družstva - družstvo „jedniček“ a „dvojek“. Po tomto rozdělení je žákům vysvětlena náplň jejich činností. Zatímco vyučující pracuje s jednou skupinou žáků na ostrůvku, druhá skupina žáků pracuje na louce, na úkolech zadaných v pracovních listech (viz. příloha č. 1 - pracovní list k vycházce k jezírku), v předem vymezeném prostoru. Vyučující má neustále přehled o všech žácích, stanoviště na sebe navazují - má přehled i o žácích, kteří pracují na louce.

Otázky a úkoly - určené pro skupinu žáků, pracujících mimo ostrůvek

- Rozhlédni se kolem sebe, napiš na papír stromy, které dokážeš pojmenovat (v blízkosti jezírka se vyskytují převážně duby a buky, ale nacházejí se zde i jehličnaté stromy), pokud mají tyto stromy plody, urči správně název plodu, připiš ho na papír ke stromu, ke kterému patří.

- Napiš alespoň 5 příkladů využití dřeva.

- Proč listnaté stromy opadávají?

- odpovědi žáci zapisují do pracovních listů (příloha č. 1 - pracovní list k vycházce k jezírku)

Zařazeny jsou i jiné aktivity např. pozorování hladiny jezírka a v něm žijících živočichů. Žáci jsou upozorněni i na rostliny, rostoucí v blízkosti jezírka - zejména rostliny vlhkomilné - kapradiny.

Činnosti na ostrůvku:

- Hry rozvíjející smysly:

A: poznávání dle chuti nebo čichu:

- Předem si připravíme potřebný počet vzorků pochutin. Žáci si stoupnou do řady, mají zavázané oči. Žáky upozorníme, že svou odpověď nesmějí vykřikovat - napověděli by tak ostatním. Odpověď šeptají vyučujícímu. Hodnotí se to, zda si žák zapamatoval přesný počet prvků i pořadí.

Vzorky: jablko, švestka, skořice, okurka, mrkev, česnek

B: poznávání dle hmatu:

- Žáci opět stojí v řadě, mají zavázané oči. V neprůhledném sáčku jsou jim podávány přírodniny - většinou se vyskytují v našem blízkém okolí. Odpověď šeptají učiteli.

Přírodniny: šišky, větvičky, kůra, kamínky, šišky borovice, lišejníky, mech, písek

C: poznávání podle sluchu:

- Žáci mají zavázané oči - poslouchají všechny zvuky, které slyší kolem sebe - na papír pak zapisují veškeré zvuky, které slyšeli. (musí být absolutně zticha); (40 minut)

Následuje prostřídání skupin.

Po těchto aktivitách se všichni sesedneme na louce u jezírka - vyhodnocujeme naše pozorování, zážitky a pracovní listy. (35 minut)

Před odchodem do školy je zařazena hra - žáci stojí v kruhu a jeden žák je uprostřed kruhu, má zavázané oči. Vyučující, stojící vedle kruhu, určí jednoho z žáků (ukáže na něj prstem), ten vydá zvuk pípání a žák, který stojí uprostřed kruhu jde za hlasem. Pípajícího musí poznat - podle hlasu nebo hmatu. Ostatní musejí zachovat absolutní klid. (10 minut). Po této hře se vrátíme zpátky do školy.

(25 minut)

Za několik dní žákům předložíme v hodinách prvouky, či přírodovědy pracovní listy (viz. příloha č. 1), které dětem některé věci připomenou a nám ukáží, nakolik byla provedená vycházka efektivní.

5. Diskuse

V diplomové práci bylo navrženo 5 vycházek. Každá vycházka je určena pro jeden ročník základní školy od 1. do 5. třídy.

V praxi byly ověřeny 2 vycházky, a to vycházka navržená pro 1. ročník a pro 3. ročník.

Cílem vycházek bylo ověřit v praxi možnost jejich realizace. To např. znamená, zda je možné zvládnout vycházku i s plněním zadaných úkolů v daném časovém limitu, zda bude naplánovaná organizace funkční.

5.1 Vycházka do spodní zahrady spojená s návštěvou zámku

Tuto vycházku provázely zpočátku problémy. Na základní škole v Hluboké nad Vltavou jsme s p. učitelkou v 1. ročníku nemohly najít termín, který by nám oběma vyhovoval, pak p. učitelka onemocněla a vzhledem k tomu, že byl již počátek listopadu, muselo se rychle jednat.

Termín vycházky byl domluven s p. učitelkou Ševčíkovou, ze základní školy Kubatova v Českých Budějovicích, která nás vedla při průběžné praxi. Vzhledem k tomu, že žáci jeli autobusem až z Českých Budějovic, byl též domluven termín prohlídky na zámku Hluboká.

Žáci se na tento výlet velmi těšili. Při setkání u autobusu byl žákům nejdříve sdělen cíl a trasa vycházky. Po té jsme se vydali městem směrem k zámku. Před vstupem do zámku byli žáci seznámeni s tím, jak se mají v objektu chovat - nekřičet a ničeho se nedotýkat. Při prohlídce zámku byli žáci velmi disciplinovaní a sami sebe upozorňovali na správné chování. Návštěva zámku se nakonec ukázala jako velmi přínosná - podnítila v dětech další zájem o historii. A z tohoto důvodu byl tento návrh návštěvy zámku zařazen i do plánu, určeného pro žáky, kteří navštěvují ZŠ v Hluboké. Je velmi důležité, aby poznali blízké okolí školy a kulturní zajímavosti města, ve kterém bydlí (navštěvují školu).

Vycházka se uskutečnila 4. listopadu 2005, s počtem 20 žáků. Žáci byli předem upozorněni na vhodné oblečení a vybavení.

Prohlídka zámku proběhla bez větších problémů. Řada dětí zde ještě nikdy nebyla, a tak je návštěva soukromých pokojů rodu Schwarzenbergů přímo nadchla. Žáci měli hodně

dotazů, které se týkaly přímo místností, které jsme procházeli, ale také života knížat a jejich poddaných. V neposlední řadě se dostalo i na pohádky, které byly na zámku natočené. Proto se čas, který byl původně pro prohlídku zámku určen nepatrně prodloužil, ale protože jsme měli časovou rezervu, nezpůsobilo to žádné problémy.

Po krátké pauze na svačinu následoval přesun do spodní zahrady. Protože bylo již poměrně chladné počasí, bylo zařazeno několik pohybových her pro zahřátí.

Další aktivity ve spodní zahradě proběhly podle plánu. Bylo zařazeno povídání o vzácných stromech v zahradě např. Jinan dvoulaločný, zejména o jeho využití v medicíně, jeho původu atd. Dále žáci vytvářeli skřítky "Podzimníčky" - tato činnost je velmi zaujala a bavila. Vše jsme stihli v časovém limitu. Cíle, které byly stanoveny pro tuto vycházku se podařilo splnit. Ukázalo se, že není nutné za každou cenu s dětmi zvládnout do puntíku vše a také to, že důležitou součástí vycházek jsou hry a soutěže, protože jsou pro děti, vzhledem k jejich přirozené hravosti a soutěživosti, velkou motivací k plnění úkolů.

Odjezd žáků proběhl ve stanoveném termínu, dokonce měli čas prohlédnout si hlavní třídu města Hluboká.

Celý tento výlet zpracovali žáci výtvarně, při hodinách výtvarné výchovy s p. učitelkou Ševčíkovou. Nejvíce se na kresbách objevoval zámek a jeho bezprostřední okolí.

5.2 Vycházka k „Malému trojúhelníku“

Tato vycházka se uskutečnila 8.4. 2005. Účastnilo se jí 22 žáků 3. třídy a jejich třídní učitelka p. Plíhalová - všichni ze ZŠ Hluboká. Sraz s žáky 3. ročníku a jejich paní učitelkou byl stanoven na čas, kdy mají v rozvrhu hodinu prvouky. Po převléknutí žáků následoval odchod do zámeckého parku k louce u „ Malého trojúhelníku“. Zde dostali žáci podrobné instrukce o tom, co se bude dít, byli seznámeni s cílem vycházky. Žáci dostali pracovní listy, do kterých zaznamenávali odpovědi na otázky, týkající se výkladu vyučujícího, ale i samostatné činnosti žáků.

Tato vycházka se zdařila, ale i přesto se zde vyskytly menší problémy, které se týkaly hlavně kázně žáků. Vzhledem k tomu, že převažovali v této třídě chlapci, bylo někdy velmi obtížné udržet jejich pozornost - hlavně v počátcích činností. Těmto žákům byla věnována větší pozornost, individuální přístup, v jejich práci byla hledána pozitiva a klady. Pak je úkoly a práce na louce natolik zaujaly, že se nevyskytl žádný větší problém.

Při plnění úkolů žáci hodně chvátai. Například při pozorování listu lupou nepronikli do hloubky problému, většinou uvedli pouze barvu listu nebo se zmínili o žilnatině - nevěděli, co psát. Bylo tedy nutné původní zadání k pozorování upravit tak, aby měli žáci přesný návod k tomu, čeho si při pozorování mají všimnout. Znovu jsme si tedy s žáky připomněli, že jde hlavně o pozorování a do pracovních listů mohou tedy napsat vše, co je s pozorovaným objektem spojeno a co je napadne.

Velmi příjemné bylo i zjištění, že žáci pracují jako jeden celek, a tak vzájemná pomoc při nesnázích byla samozřejmou věcí - žáci si ochotně půjčovali pomůcky, byli k sobě ohleduplní, když někdo nevěděl, druhý mu pomohl.

Nejvíce žáky zaujala aktivita, jejímž námětem bylo odhadování a měření vzdáleností. Čas navržený pro tuto aktivitu byl o něco přetažen, ale vzhledem k tomu, že práce na úkolech a pracovních listech na louce proběhla rychleji než se očekávalo, do časového plánu to příliš nezasáhlo.

Z pracovních listů, na nichž byly nalepené luční květny, vznikla zajímavá výtvarná díla - byla jimi vyzdobena třída.

Zjištěné nedostatky, hlavně v pracovních listech, byly opraveny. Bylo důležité úkoly přesně definovat a nasměrovat pozornost žáků přesně tam, kam bylo potřeba, aby bylo dosaženo vytčených cílů - poznat rozmanitost a život rostlin.

6. Závěr

Vycházky mají žákům poskytnout maximum zážitků a poznatků. Cílem diplomové práce a přírodovědných vycházek v ní navržených, bylo poskytnutí nejen bezprostředních zkušeností s přírodou a jevů s ní souvisejících, ale vyvolat také zájem o přírodní dění, podněcovat žáky k ekologickému chování a vyvolat u nich zájem o pozorované prostředí. Čím více bude dítě vědět o přírodě, o jejím životě a o zákonitostech, které v ní platí, tím více můžeme očekávat, že si k ní vytvoří kladný vztah.

Prohlídku parku můžeme zařadit do každého ročního období, protože je krásný nejen v létě, ale i v každé roční době. Park s řadou přírodních zajímavostí je vhodný pro práci s žáky již od první třídy.

Navržené vycházky sledovaly výše uvedené cíle. Práce žáků při vycházkách a pozdější rozbory s učiteli, kteří se vycházek účastnili, potvrdily, že všechny tyto cíle byly splněny.

Pro žáky byly vycházky velkým přínosem, mnoho poznatků si z nich zapamatovali a navštívená místa v žácích podnítila hlubší zájem o přírodu a její ochranu.

Vycházky jsou doplněny pracovními listy, pomocí nichž učitel zkontroluje celkové znalosti žáků nebo je může použít jako doplnění učiva k hodinám prvouky a přírodovědy.

7. Seznam literatury

- Červinka J., 2002: Výpravy do přírody. Praha, Portál, 165s.
- ✓ Čeřovský J., Záveský A., 1989: Stezky k přírodě. Praha, SPN, 240s.
- ✓ Danielovská V., Kvasničková D., 2002: Prvouka pro 3. ročník ZŠ. Praha, Fortuna, 79 s.
- maul*
✓ Ehrlich (H.), Pavlátová M. a kolektiv, 2004: Zahrady a parky jižních Čech. Praha, společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu, o.s. a Nebe s.r.o., 415 s.
- ✓ Froněk J. a kolektiv, 1997: Přírodověda pro 5. ročník ZŠ. Praha, Fortuna, 87 s.
- Hieke K., 1984: České zámecké parky a jejich dřeviny. Praha, Státní zemědělské nakladatelství, 464 s.
- ✓ Jeřábek J., Tupý J., (eds), 2004: Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha, VÚP, 142 s.
- ✓ Jurčák J. a kolektiv, 1996: Přírodověda pro 4. ročník ZŠ. Olomouc, Prodos, 78 s.
- Koblasa P., Kovář D., 2003: Panská sídla jižních Čech. České Budějovice, Veduta, 50 s.
- Kocourek J., 2004: Český atlas - jižní Čechy. Praha, freitag & berndt, 390 s.
- Kolektiv autorů, 1999: Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha, Libri, 521s.
- ✓ Krojzlová H., 1998: Prvouka pro 2. ročník ZŠ. Praha, Fortuna, 28 s.
- Macháčková J., Kalousová J., 1983: Mladý přírodovědec. Praha, Mladá Fronta, 292 s.
- ✓ Reutková H., 1992: Prvouka pro 1. ročník ZŠ. Praha, Alter, 29 s.
- ✓ Řehák B., 1968: Vycházky do přírody. Praha, SPN, 243 s.
- Schneider C., 1911: Die Gartenanlagen Österreich - Ungarns im Wort und Bild, Wien *am*
<http://botanika.wendys.cz/>, 16.3.2006
<http://www.abecedazahrady.cz/>, 16.3.2006
<http://www.garten.cz/>, 16.3.2006

8. Seznam příloh

- Příloha č. 1: - Pracovní list k vycházce do spodní zahrady
- Pracovní list k vycházce do okolí školy
- Pracovní list k vycházce k „Malému trojúhelníku“
- Pracovní list k vycházce k „Velkému trojúhelníku“
- Pracovní list k vycházce k jezírku
- Pracovní listy - opakování
- Pracovní listy zpracovány s využitím ilustrací : Jurčák a kolektiv, 2003
- Příloha č. 2: - Plánek zámeckého parku, plánek spodní zahrady : archiv NPÚ,
- Příloha č. 3: - Fotodokumentace

Pracovní list k vycházce do spodní zahrady

- 1) Pomocí přírodnin, které najdeš v parku vytvoř na tento list skřítko „Podzimníčka“.
Jednotlivé přírodniny upevňuj lepící páskou.

Pracovní list k vycházce do okolí školy

1) Vyhledej v blízkém okolí dub. Přilož pracovní list na kůru stromu, tužkou přejížděj po papíru, pod nímž je kůra stromu - vznikne tak otisk kůry.

2) Nakresli dub. Pomocí lepící pásky přilep jeho plod a list.

Pracovní list k vycházce k „ Malému trojúhelníku“

1) Z kterých částí se skládá tělo vyšších rostlin?

.....
.....
.....

2) Vyhledej v blízkém okolí strom, všimni si kořenů u spodní části kmene - jak daleko sahají k čemu slouží?

.....
.....
.....

3) Vyber si na louce jednu rostlinu, vytrhni ji i s jejími kořeny a popiš, jak kořenový systém dané rostliny vypadá. (kořen je dlouhý a tenký, malý a silný, silně rozvětvený atd.)

.....
.....
.....
.....

4) Co je typické pro byliny?

.....
.....
.....

Rozhodněte o správnosti tvrzení.

Všechny listy mají stejný tvar.

ANO	NE
-----	----

Všechny listy obsahují zeleň listovou.

ANO	NE
-----	----

Rostliny svými listy dýchají.

ANO	NE
-----	----

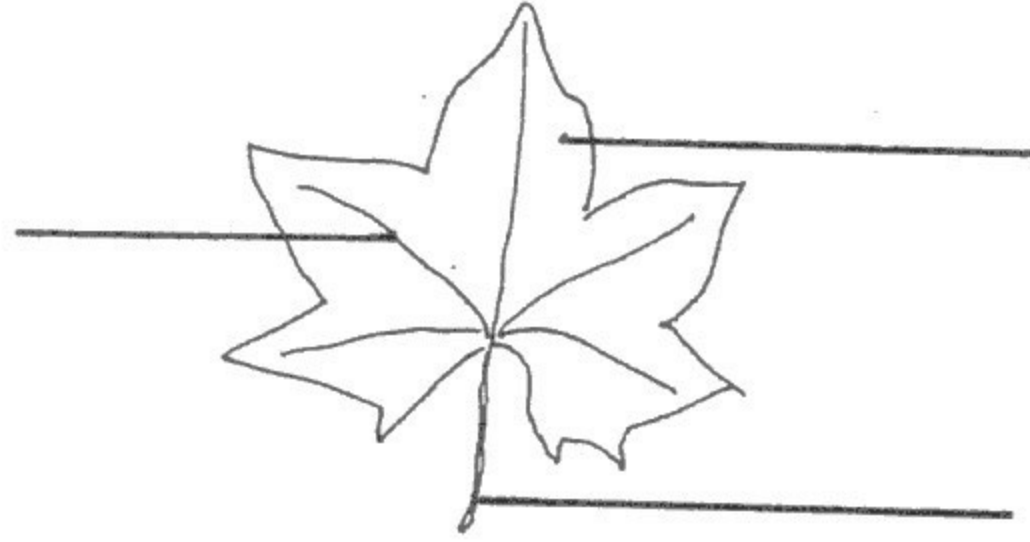
Rostliny svými listy přijímají vodu.

ANO	NE
-----	----

Listy zajišťují rozmnožování rostlin.

ANO	NE
-----	----

Dopíšte do obrázku názvy základních částí listu.

Označte správně listy jednoduché (J) a listy složené (S).

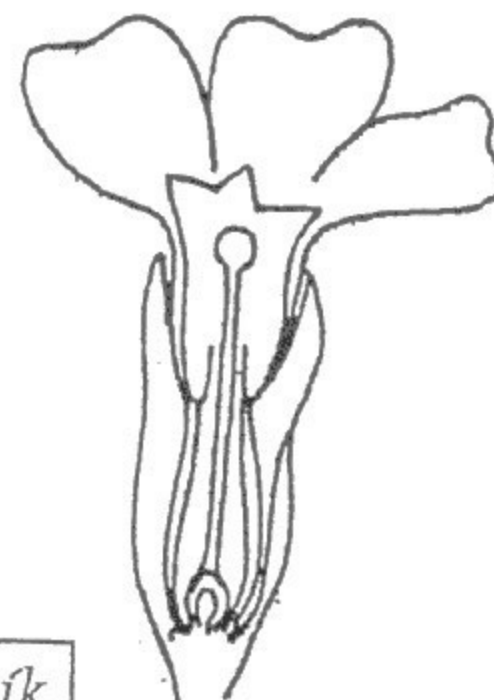
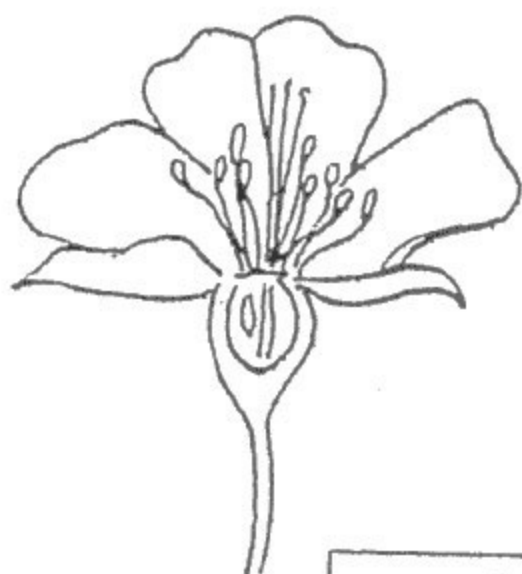
Pracovní list k vycházce k „Velkému trojúhelníku“

1) Vyber si na louce 1 rostlinu, která se ti nejvíce líbí (která tě zaujala) - nakresli ji, vyhledej v atlasu informace, které se týkají podstatných znaků - barva, vůně, tvar květu, léčivé účinky, výška rostliny atd. a zapiš je. Připiš také, proč sis tuto rostlinu vybral - proč se ti líbí, popřípadě proč tě zaujala.

Vyberte správná tvrzení - nehodící se škrtněte.

Částí těl všech rostlin *jsou - nejsou* květy. Z květů rostlin *mohou - nemohou* vzniknout plody. Jednoleté rostliny *květou - nekvětou* jen v prvním roce, dvouleté rostliny *květou - nekvětou* jen v druhém roce svého života, ostatní rostliny *květou - nekvětou* každý rok. Květy se *liší - neliší* velikostí, tvarem, barvou i vůní.

Popište znázorněné květy.

pestík, tyčinky, květní lístky, semeník

Rozhodněte, které květy na obrázcích jsou jednoduché a které tvoří květenství.

květ jednoduchý	květ jednoduchý	květ jednoduchý	květ jednoduchý	květ jednoduchý	květ jednoduchý
květenství	květenství	květenství	květenství	květenství	květenství

Škrtněte nesprávná slova.

Plody *obsahují - neobsahují* semena. Plody *mohou - nemohou* vzniknout z kořenů. Plody obalené po dozrání dužinou jsou *suché - dužnaté*. Plody s usychajícím obalem jsou *suché - dužnaté*. Ořechy patří mezi plody *suché - dužnaté*.

Pracovní list k vycházce k jezírku

1) Rozhlédni se kolem sebe - napiš stromy, které se zde nacházejí - pokud mají plody, napiš i názvy jejich plodů

.....

.....

.....

.....

2) Napiš alespoň 5 příkladů využití dřeva

.....

.....

.....

3) Proč listnaté stromy opadávají?

.....

.....

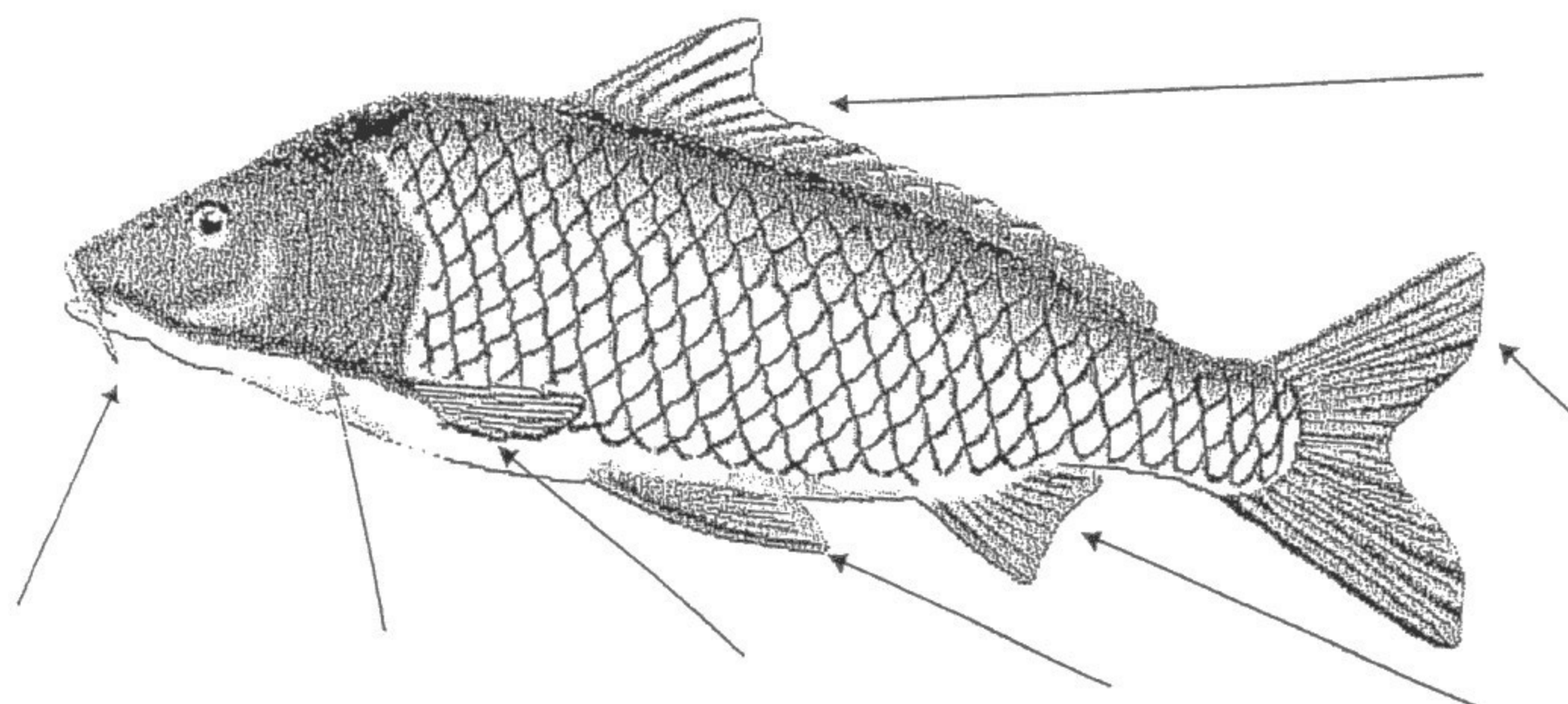
.....

.....

.....

4) Pozorujte vodní hladinu a živočichy žijící v jezírku:

Popište správně tělo kapra.

Pracovní listy - opakování

Návaznost na vycházku k jezírku:

1) Čím se rozmnožují výtrusné rostliny?

.....
.....
.....

2) Které výtrusné rostliny znáte?

.....
.....
.....

3) Které z nich se vyskytují ve vašem okolí?

.....
.....

Rozhodněte o správnosti tvrzení.

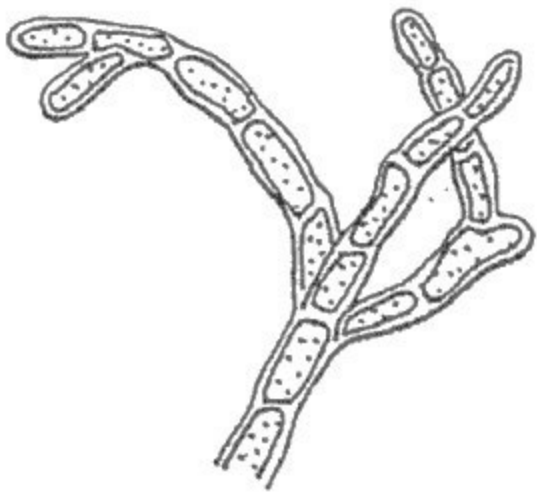
Nekvetoucí rostliny mají stejnou stavbu těla jako rostliny kvetoucí. ANO – NE

Nekvetoucí rostliny mají jiný způsob rozmnožování než rostliny kvetoucí. ANO – NE

Nejsložitější nekvetoucí rostliny jsou řasy. ANO – NE

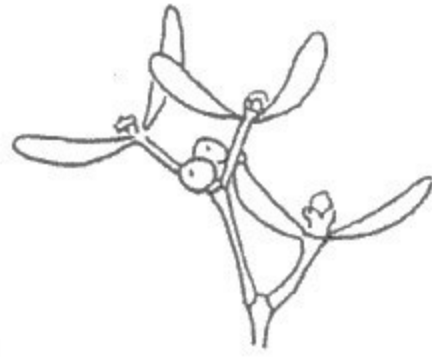
Nekvetoucí rostliny se rozmnožují výtrusy. ANO - NE

Doplňte do obrázků správná slova z nabídky.

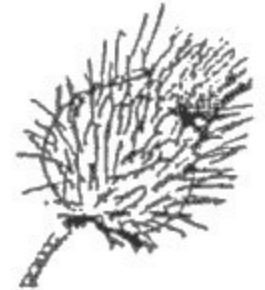
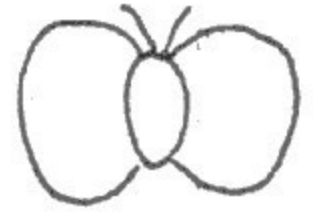

mech, lišejník, plavuň, přeslička, kapradina, řasa

Prohlédněte si obrázky semen a plodů některých rostlin. Rozhodněte, kdo je rozšiřuje na nová stanoviště.

lidé
živočiškové
voda
vítr

Správné varianty spojte

Znázorněte šipkami, co rostliny přijímají a co vylučují ve dne a v noci.

← modrá dýchání
← červená výživa

rostliny ve dne

dýchání

výživa

rostliny v noci

oxid uhličitý

kyslík

dýchání

výživa

Rozhodněte o správnosti tvrzení.

Kořeny upevňují rostlinu v půdě.

Kořeny obsahují zeleň listovou.

Směr růstu kořenů ovlivňuje světlo.

Kořeny přijímají z půdy vodu a rozpuštěné živiny

Kořeny umnožňují pohyb rostlin.

ANO	NE
ANO	NE
ANO	NE
ANO	NE
ANO	NE

Doplňte do textu slova z nabídky.

Z kořenů rostlin vyrůstají ..... . Nesou ..... , ... a ..... . Rostliny, které mají dřevnatý stonek, nazýváme ..... . Dřeviny dělíme podle větvení stonku na ..... a .....

dřeviny, květy, stonky, listy, plody, stromy, keře, byliny

a) Rozhodněte, jsou-li na obrázcích stromy nebo keře. Potom doplňte názvy dalších rostlin.

růže šípková		lípa srdčitá		smrk pichlavý	
strom	keř	strom	keř	strom	keř

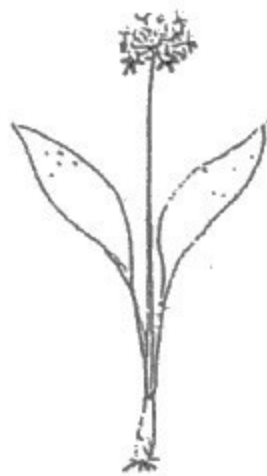
Proved'te následující pokus a upravte větu, která vyjadřuje závěr pokusu.

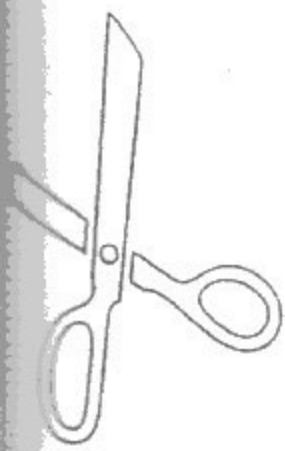
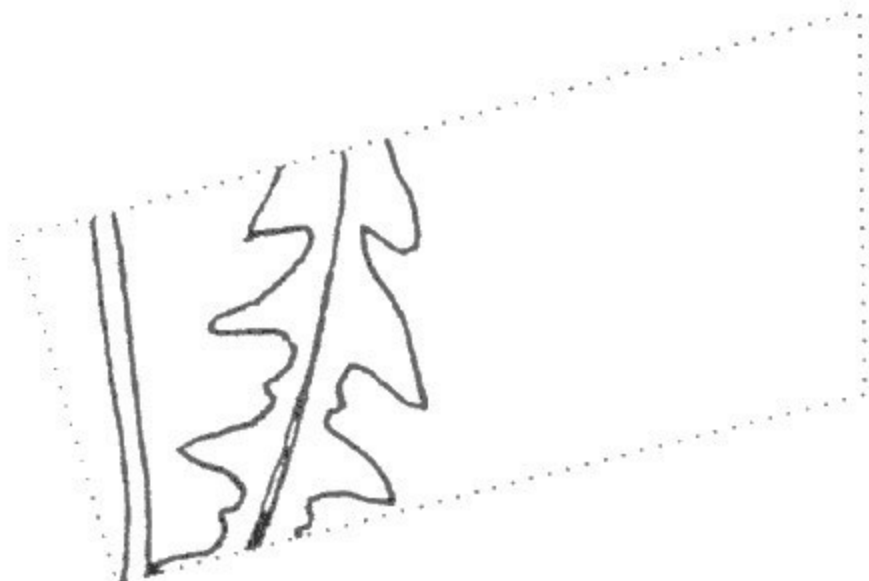
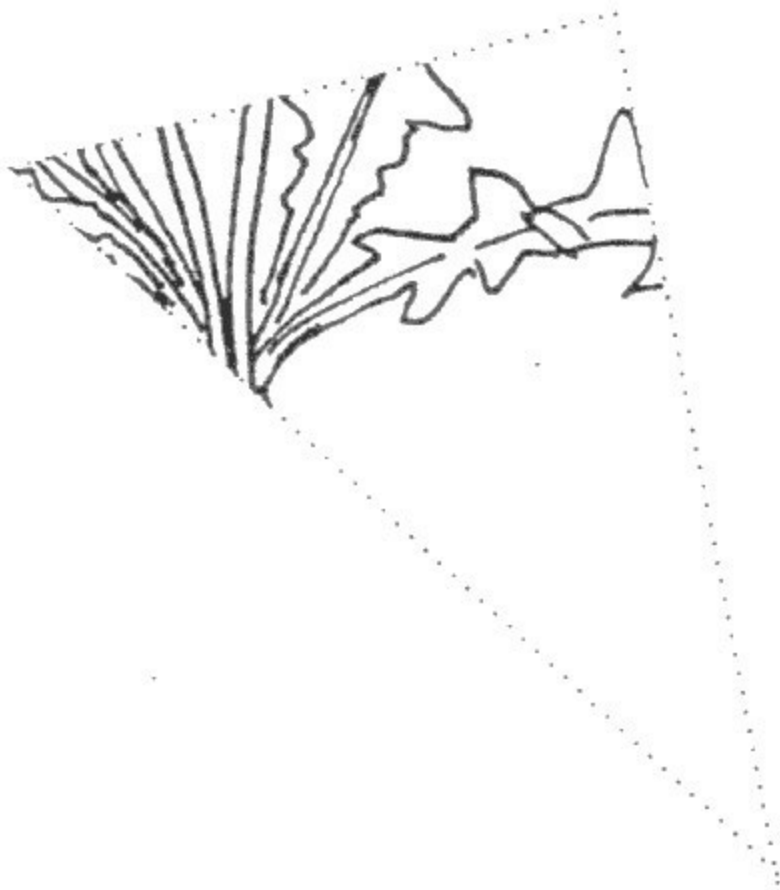
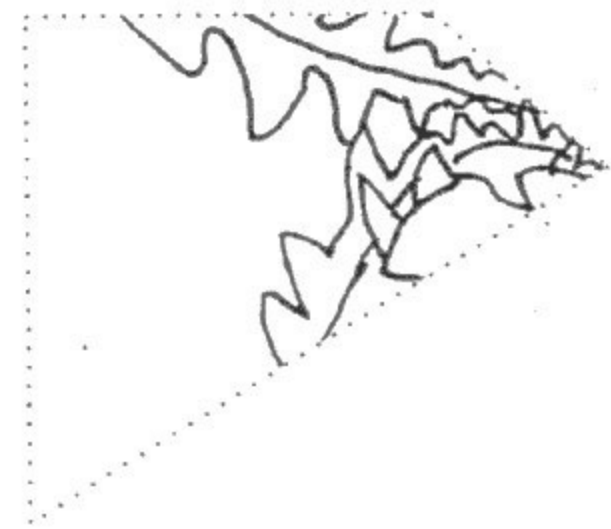
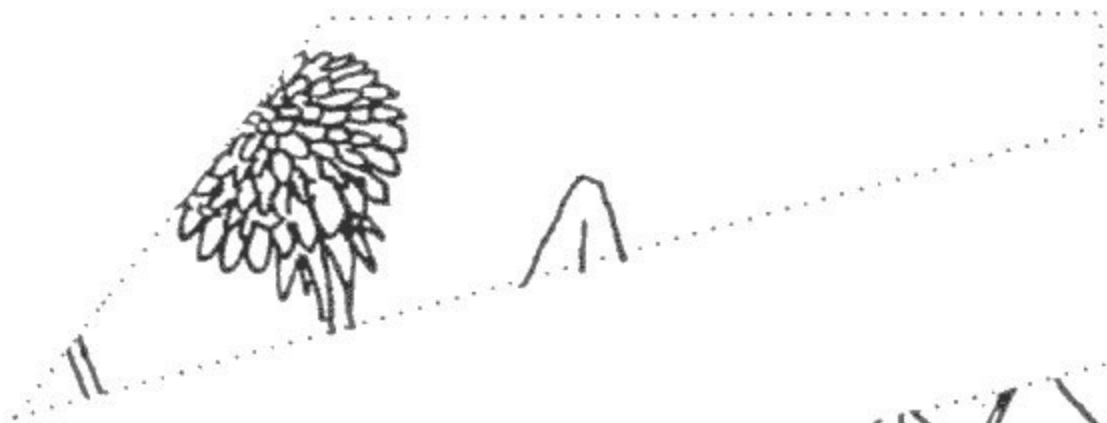
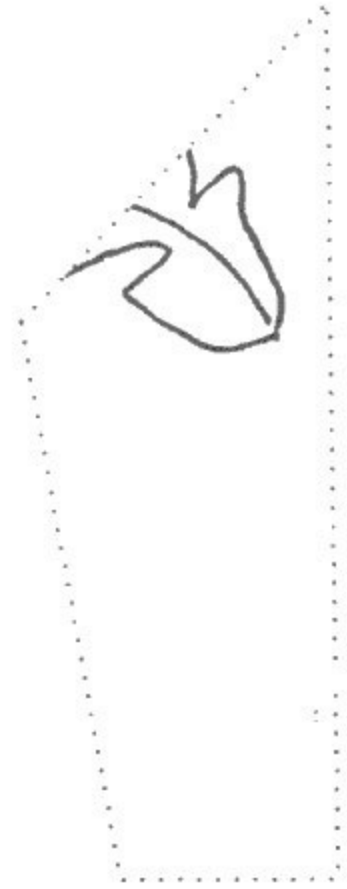
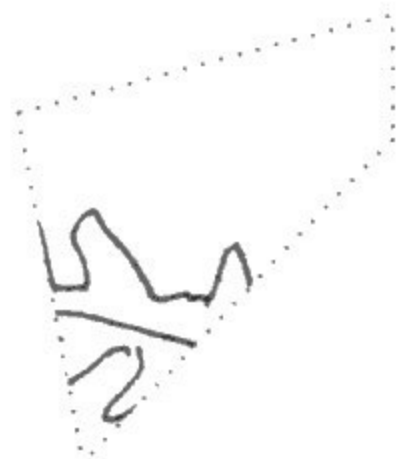
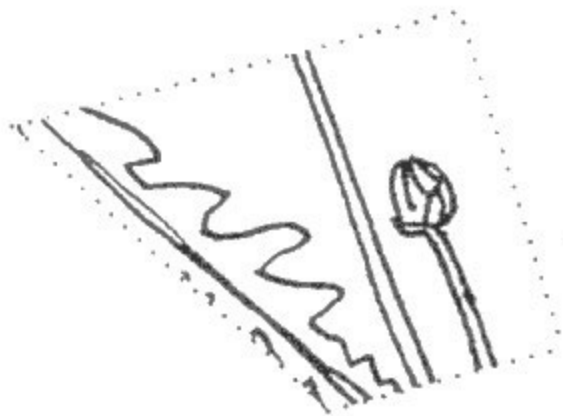
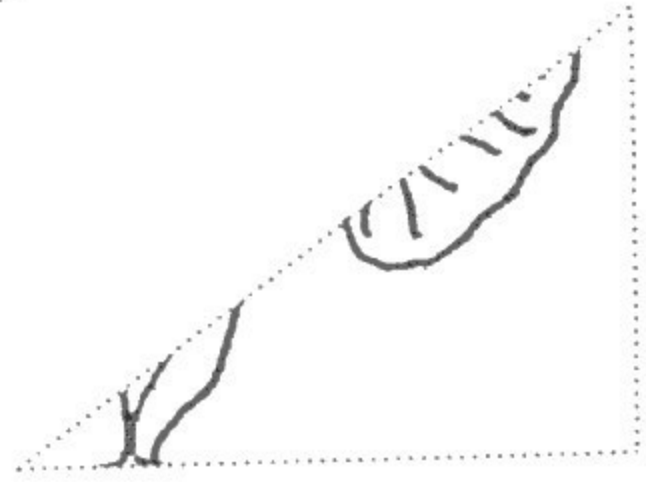
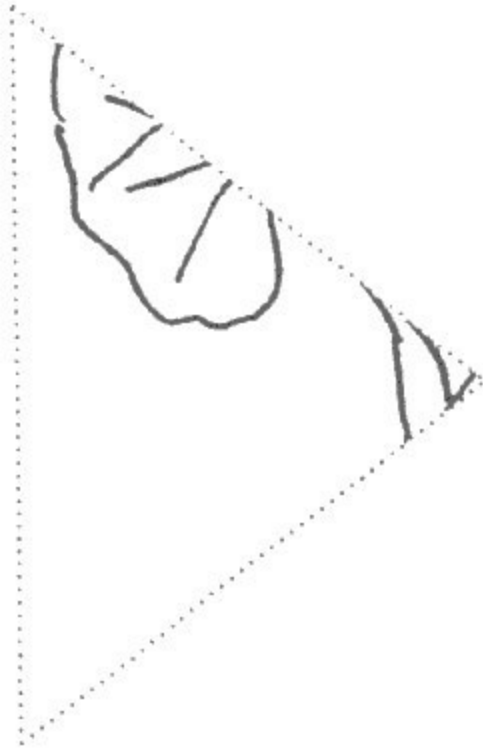
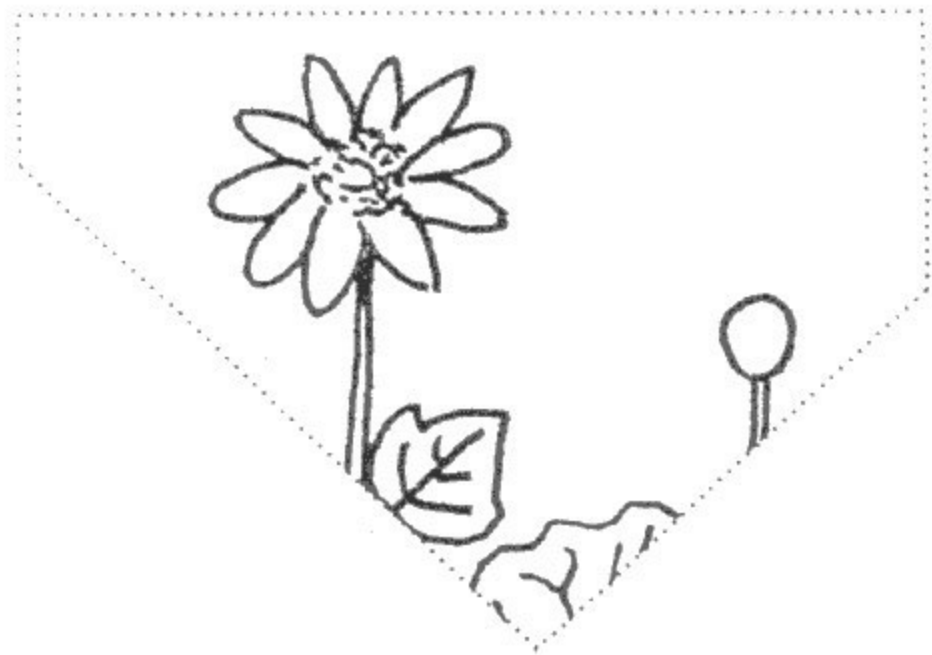
Zasad'te do půdy semeno fazole. Jakmile začne rostlinka růst, poskytněte jí oporu. Sledujte, jak se stonek ovíjí kolem opory.

Fazole se ovíjí kolem opory *ve směru - proti směru* hodinových ručiček.

Rozhodněte, je-li stonek rostlin na obrázcích lodyha, stvol, nebo stéblo. Potom napište názvy dalších rostlin se stejnými stonky.

šalvěj hajní			česnek medvědí			bojínek luční		
stvol	lodyha	stéblo	stvol	lodyha	stéblo	stvol	lodyha	stéblo

SITUATIONSPLAN

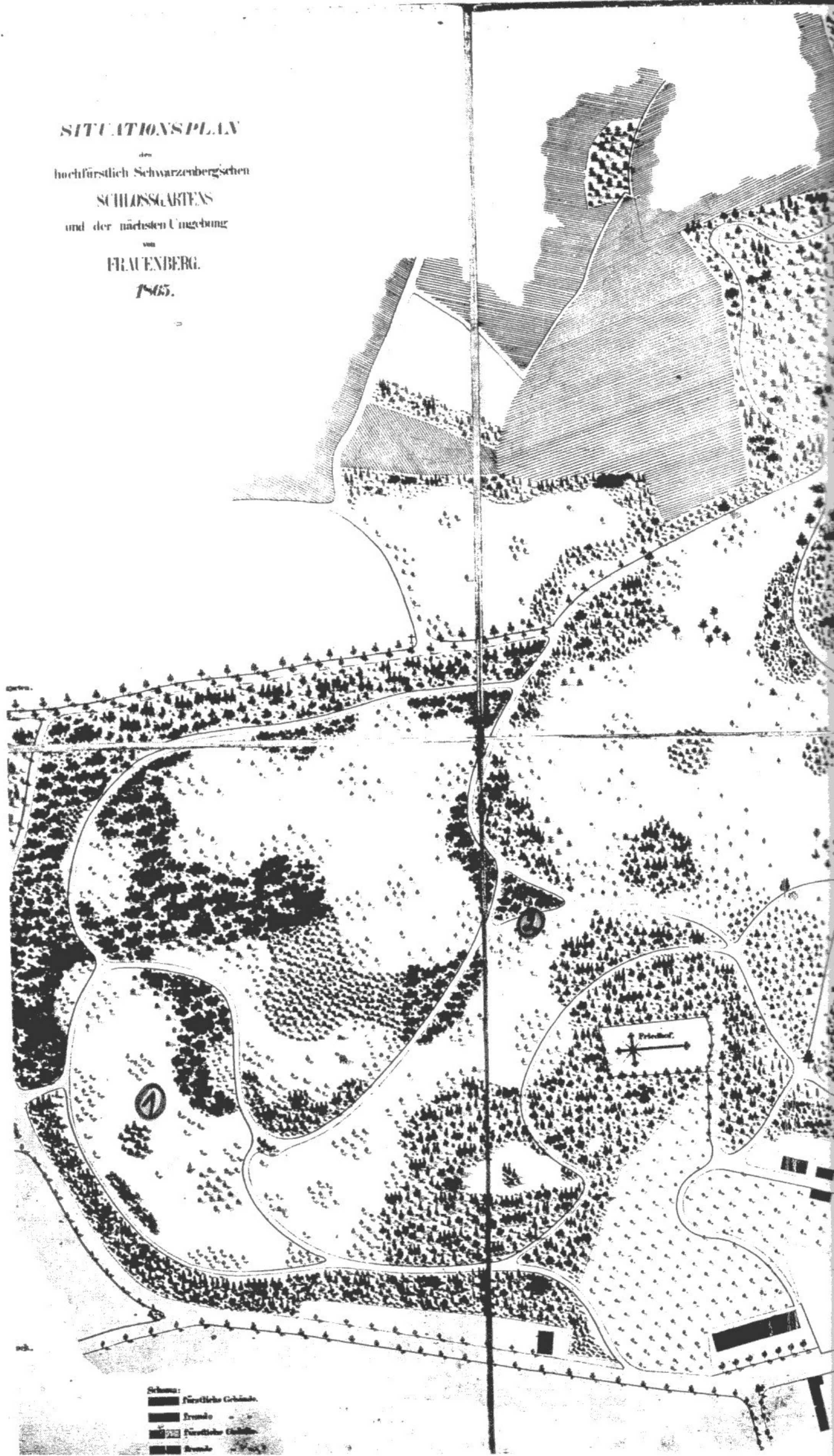
des
hochfürstlich Schwarzbergischen

SCHLOSSGARTENS

und der nächsten Umgebung

von
FRAUENBERG.

1865.

M O L D A U
F I L I S

Hammer

Zamsk

Podshul

Podshul

Podhrad

Podshul Wiese

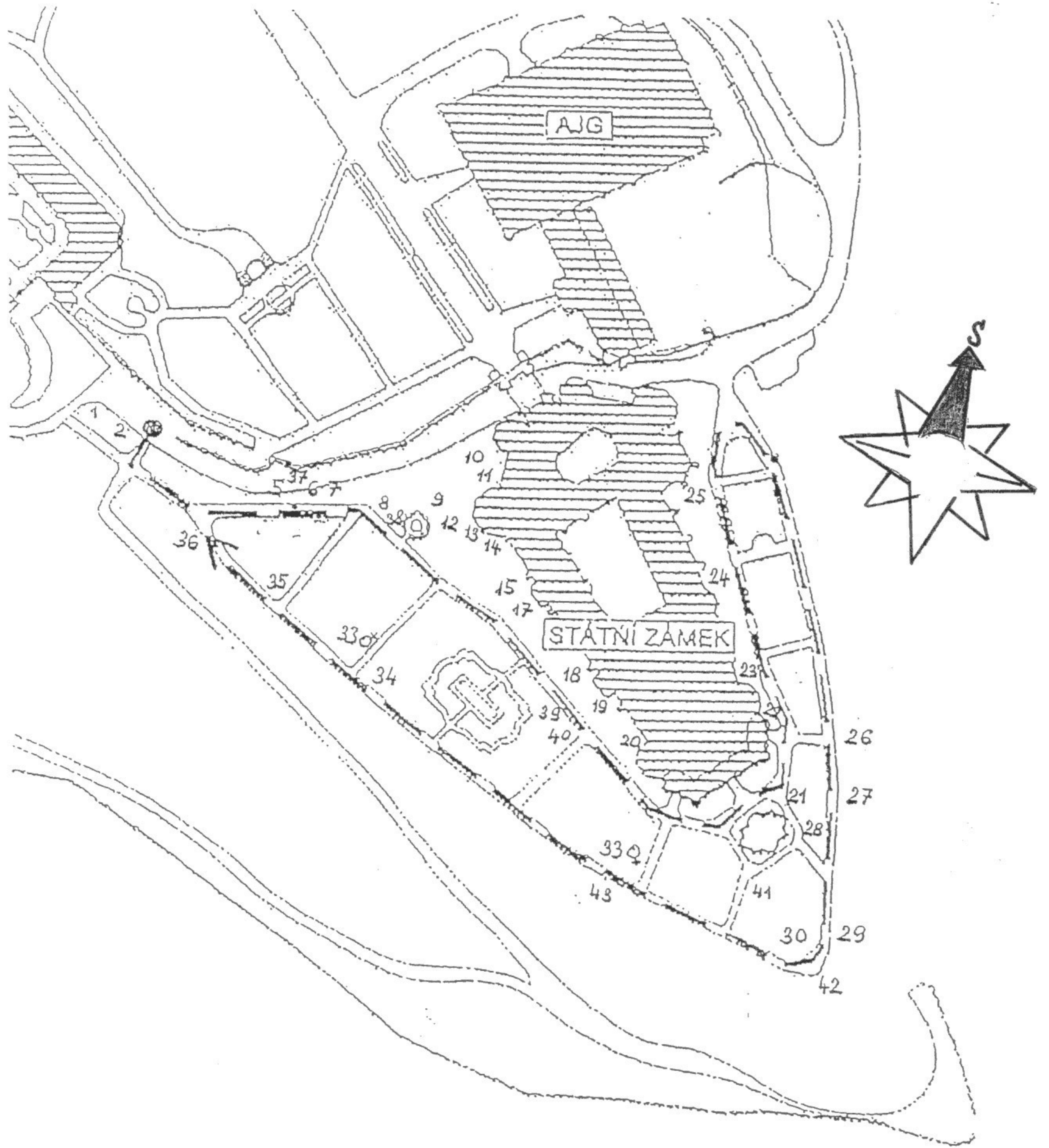
Mausel
10. Lohschlo

V
G
1
2
3
4
5
6

Vysvětlivky - mapa parku

- 1) areál základní školy
- 2) louka u „Malého trojúhelníku“
- 3) louka u „Velkého trojúhelníku“
- 4) jezírko
- 5) státní zámek
- 6) spodní zahrada

Plánek spodní zahrady

Seznam dřevin, spodní zahrada:

- 1) Pustoryl obecný - keř
- 2) Jedle kavkazská - strom
- 3) Meruzalka alpská - keř
- 4) Akebie pětičetná - keř
- 5) Kaštanovník jedlý - strom
- 6) Šeřík čínský - keř
- 7) Habr obecný - strom
- 8) Zerav západní - strom
- 9) Weigelia květnatá - keř
- 10) Zlatice převislá - keř
- 11) Ruj vlasatá - keř
- 12) Šácholan, Magnolie - strom
- 13) Kolkwitzie krásná - keř
- 14) Vilín viržinský - keř
- 15) Nahovětvec kanadský - strom
- 16) Zimostráz obecný - keř
- 17) Kdoulovec japonský - keř

- 18) Paulovnie plstnatá - strom
- 19) Křehovětvec žlutý - strom
- 20) Katalpa obecná - strom
- 21) Ořechovec vejčitý - strom
- 22) Bobkovišeň lékařská - keř
- 23) Tis červený - strom
- 24) Smrk pichlavý - strom
- 25) Jedlovec kanadský - strom
- 26) Pámelník bílý - keř
- 27) Jírovec maďal - strom
- 28) Zerav obrovský - strom
- 29) Trnovník akát - strom
- 30) Wisterie čínská - keř
- 31) Jasan ztepilý převislý - strom
- 32) Smrk dvoubarvý - strom
- 33) Jinan dvoulaločný - strom
- 34) Platan javorolistý - strom
- 35) Dub zimní myšpulolistý - strom

36) Liliovník tulipánokvětý - strom

37) Klokoč zpeřený - keř

38) Kalina - keř

39) Jilm - strom

40) Kerie japonská - strom

41) Smrk dvoubarvý - strom

42) Jasan ztepilý - strom

43) Pajasan žlaznatý - strom

(Schneider, 1911)

Uvedený seznam dřevin ze spodní zahrady je čerpán z literatury z roku 1911. I přesto, že je tento zdroj dosti starý, velké procento dřevin z tohoto seznamu se zachovalo, až na malé výjimky, které musely být kvůli poškození (vichřice, bouře, velké přívaly sněhu) odstraněny.

Dolul

Spodní zahrada - Ginkgo biloba

(foto: autor)

Spodní zahrada - jírovec maďal

(foto : autor)

Spodní zahrada - zerav obrovský

(foto : autor)

Spodní zahrada - platan javorolistý

(foto : autor)

Jezírko

(foto : autor)

Jezírko - ostrůvek

(foto : autor)

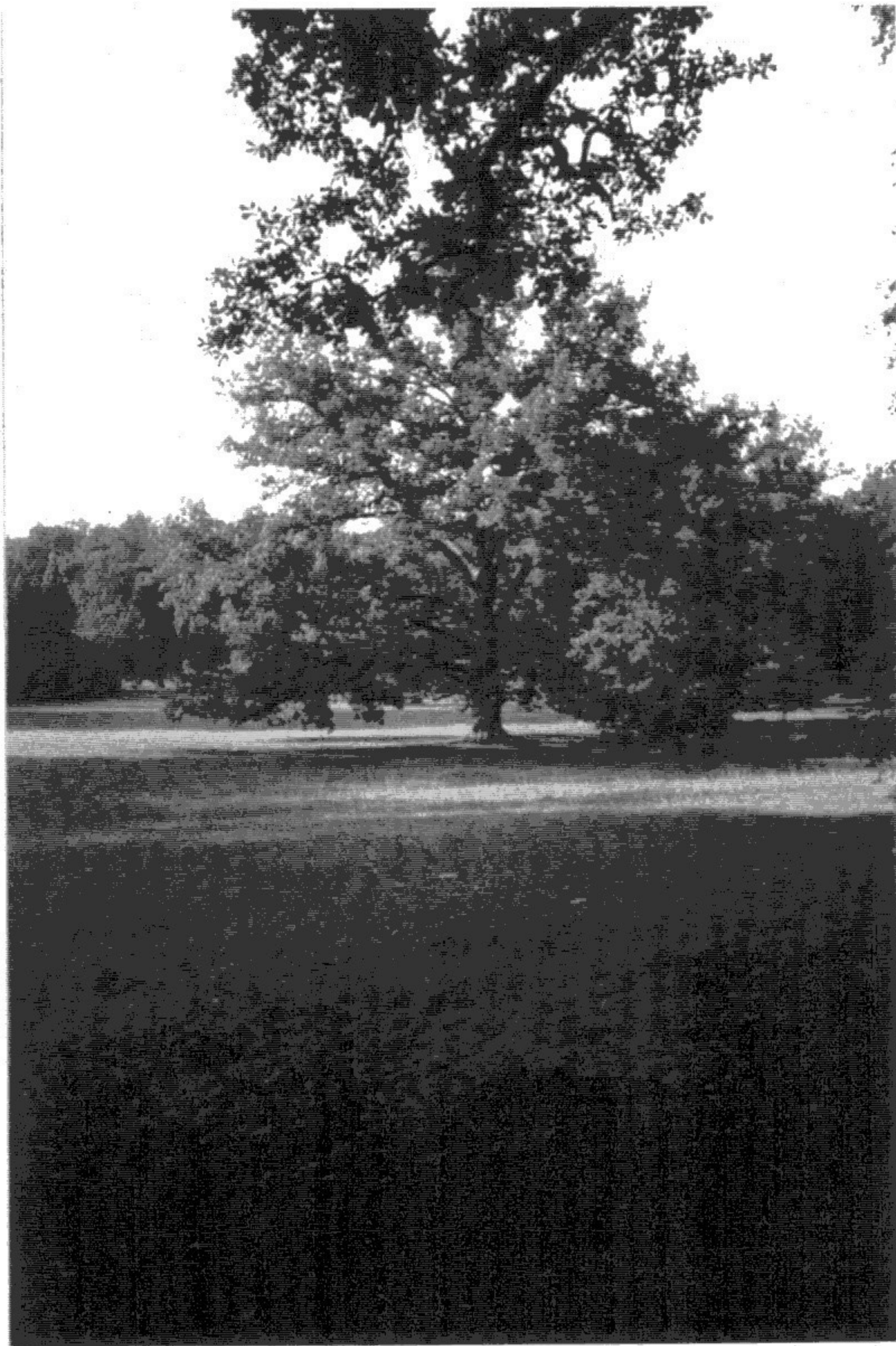
Pohled na louku u „Velkého trojúhelníku“

(foto : autor)

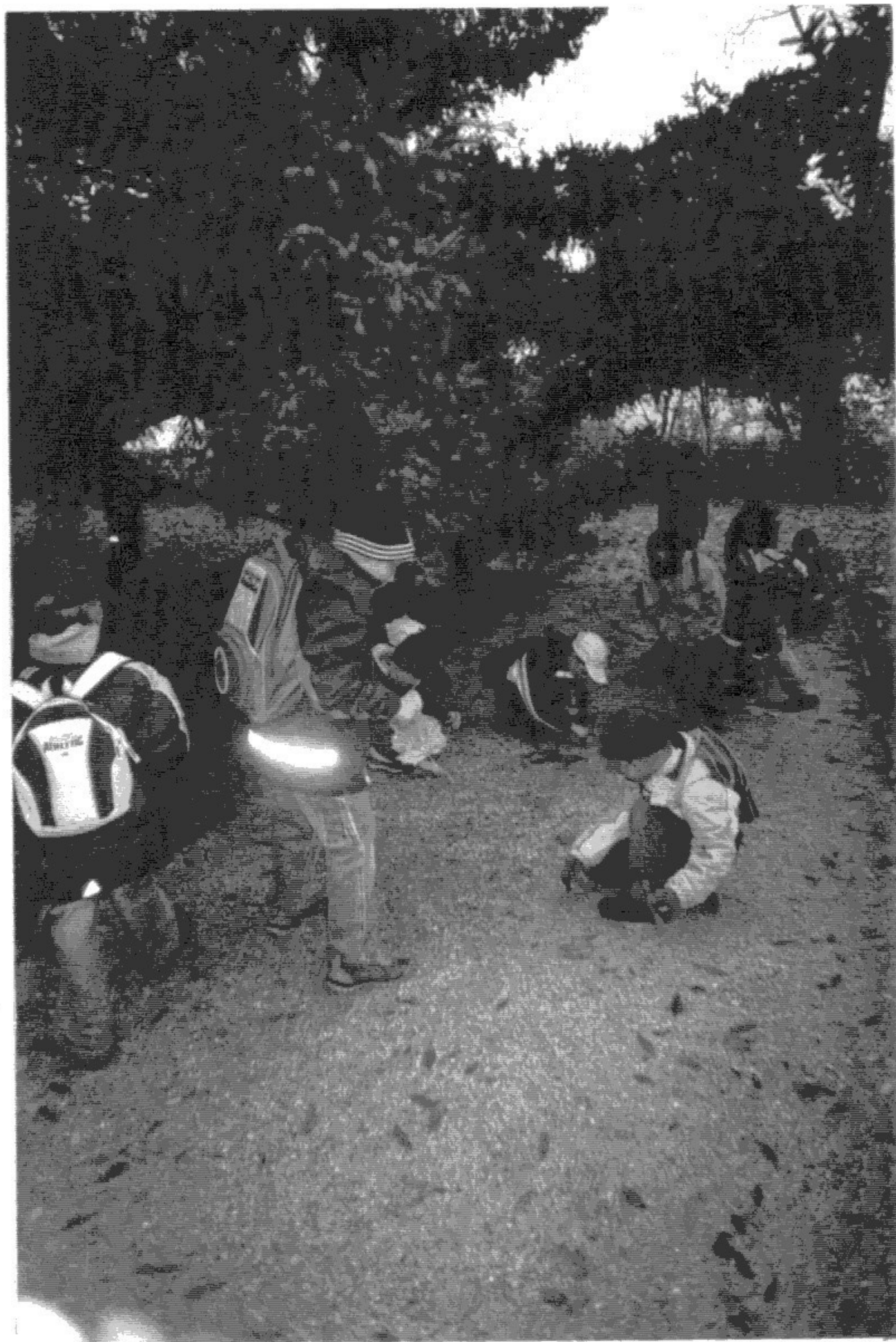
Pohled na louku u „Malého trojúhelníku“

(foto : autor)

Výroba „Podzimníků“

(foto : autor)

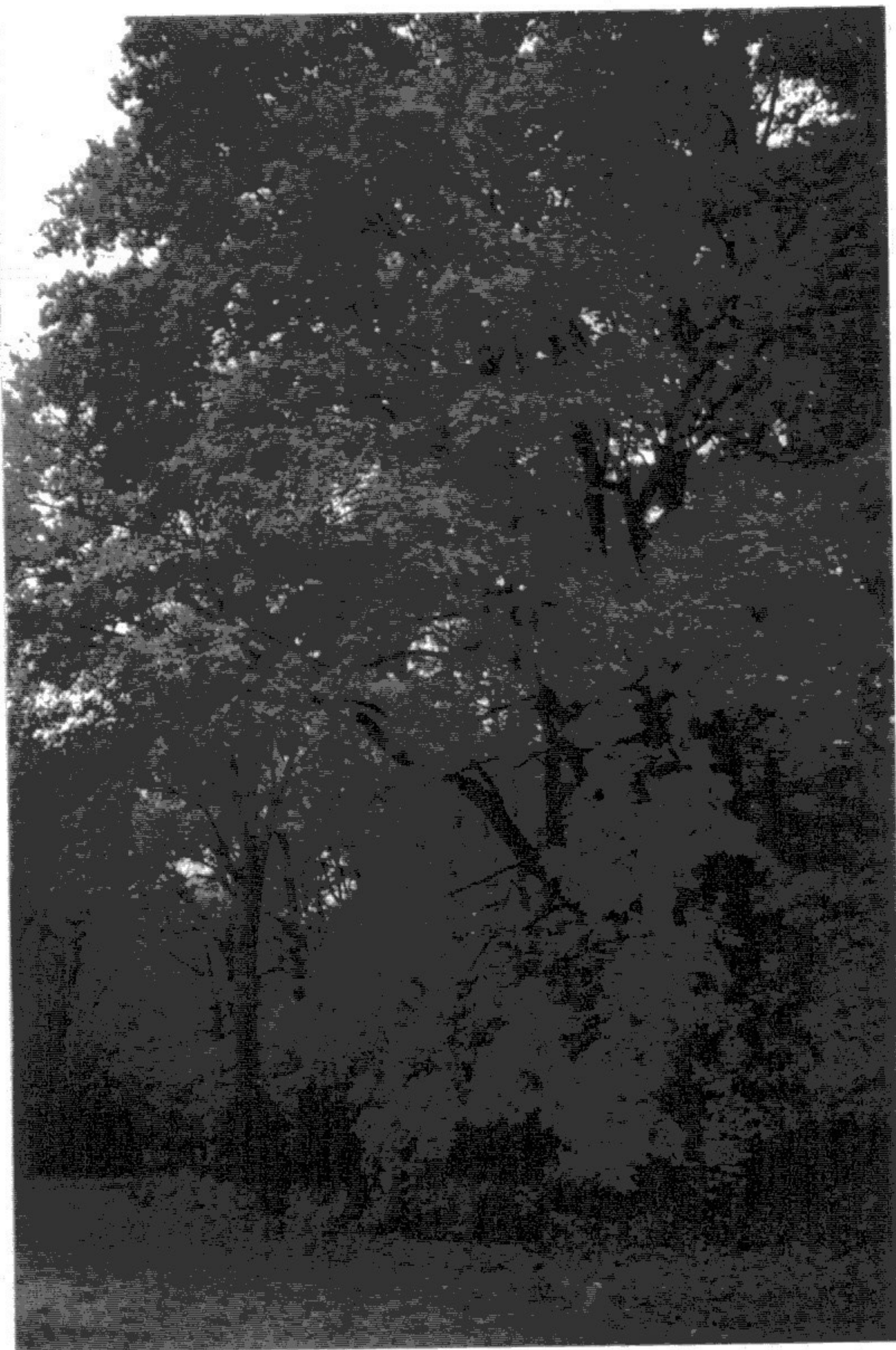
„Podzimníček“

(foto : autor)

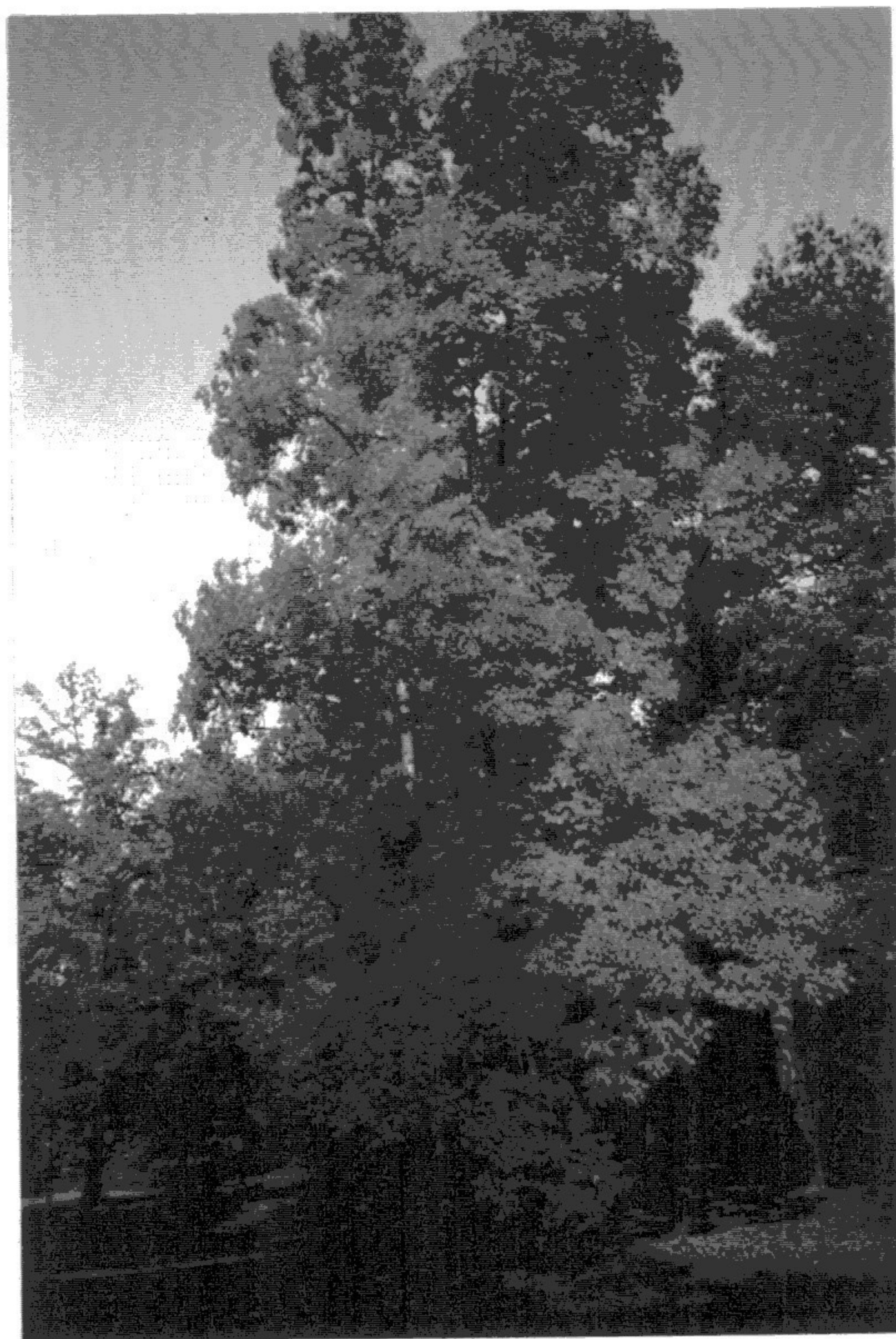
Zámecký park na podzim

(foto : autor)

Zámecký park na podzim

(foto : autor)

Zámecký park na podzim

(foto : autor)

